

VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

ANDRIUS TEIŠERSKIS
LLM2

**ATMINTIES POETIKA SIGITO PARULSKIO
KŪRYBOJE**

MAGISTRO DARBAS
61204H116

Darbo vadovas _____
(parašas)

Doc. dr. Saulius Keturakis
(Darbo vadovo mokslinis laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas, 2007

ATMINTIES POETIKA S. PARULSKIO KŪRYBOJE

Pratarmė

1. Įvadas 4-14
2. Modernaus laiko ypatumai S. Parulskio eseistikoje 15-27
 - 2.1. Modernaus laiko išraiška S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“..... 15-22
 - 2.2. Praeitis ir dabartis S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“ 22-27
3. Atminties raiškos aspektai S. Parulskio prozoje 28-34
 - 3.1. Atminties raiškos ir funkcionavimo analizė S. Parulskio romane “Trys sekundės dangaus”..... 28-31
 - 3.2. Viešosios atminties refleksijos išraiška S. Parulskio romane „Trys sekundės dangaus“..... 31-34
4. Atminties raiškos aspektai S. Parulskio poezijoje 35-44
 - 4.1. Atminties raiškos ir funkcionavimo analizė S. Parulskio eilėraščių rinkinyje “Iš ilgesio visa tai” 35-41
 - 4.2. Viešosios atminties refleksijos išraiška S. Parulskio eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ 41-44
5. Išvados 45
6. Summary 46
7. Literatūra 47-48

PRATARMĖ

Rašytojas ir literatūrologas **Juozas Jasaitis** (g. 1930) knygoje „Lietuvių rašytojai apie kūrybą“¹ rašo: „Kas yra kūryba? Kone dieviško lygio klausimas, - viename laiške rašė Petronėlė Orintaitė. Šis klausimas senas kaip pati literatūra, o jo sprendimų laukas sunkiai beaprėpiamas“².

Anot J. Jasaičio, „Apie kūrybos paslaptis mąstė, rašė ir daugelis lietuvių rašytojų“³, kurių tarpe – ir **Sigitas Parulskis**.

Magistro darbe „Atminties poetika Sigitos Parulskio kūryboje“ analizuojami autoriaus proziniai, poetiniai bei eseistiniai tekstai, kuriuose ryški atminties tematika. Šie tekstai yra analizuojami, remiantis įvairaus pobūdžio knygomis (kultūrinėmis, psichoanalitinėmis, istorinėmis) ir kt.

Šis darbas – tai tam tikras analitinis S. Parulskio požiūris į minėtuose kūriniuose išvelgtą atminties poetiką, kuri tekstuose reiškiasi kaip ironija, šiurkštumas ir griežtumas. Tačiau ne tik. Matomas ir nuoširdumas bei atvirumas. Šios žmogiškosios savybės taip pat prisideda prie S. Parulskio sukurtos ir skaitytojams pateiktos atminties formulotės.

¹ Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą“. Vilnius: VUL, 2007.

² Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą. Vilnius: VUL, 2007, p. 5.

³ Ten pat, p. 5.

ĮVADAS

Darbo tema – Atminties poetika Sigito Parulskio kūryboje. Šiame darbe kalbama apie atminties raišką ir funkcionavimą bei modernaus laiko ypatumus S. Parulskio eseistikoje, prozoje ir poezijoje.

Darbo objektas – atminties tematikos atskleidimas ir analizė S. Parulskio kūryboje. Kyla klausimas, kokia atminties samprata?

Rašytojas ir literatūrologas **Vytautas Rubavičiaus** (g. 1952) literatūros tyrinėtojo **Regimanto Tamošaičio** (g. 1960) parengtame straipsnyje „Atmintis be atminties“⁴, kuriame literatūrologai ir rašytojai kalbasi ir diskutuoja apie atsiminimų knygas, jų prasnę, - teigia: „Atmintis yra ne kokia ypatinga saugykla, buvusių įvykių, nutikimų bei suvokinių sandėlis, o vyksta, galintis pateikti pateikti neįtikėtinų dalykų. Atmintis veikia menant ir įsimenant. Menant įsimintinus pėdsakus ir įsimenant jų paslaptis. Atminties veikimo niekada neįsisąmoninsime jau vien dėlto, kad negalime nei valdyti atminties ir užmaršties sąsajų, nei galimybių perminti praeities įspaudus“⁵. V. Rubavičius taip pat mano, jog: „atmintis veikia panašiai kaip kalba – ji tau leidžia susikurti valdymo iliuziją, be kurios neįmanoma įtikinama išstartis“⁶. Rašytojas ir literatūrologas priduria: „Atminti visada reiškia įminti minklę ir įminti į atmintį“⁷.

Straipsnio autorius R. Tamošaitis, pradėdamas kalbėti apie atmintį, jos suvokimą, pirmiausia prisimena sovietiniais laikais populiarią dainą, cituodamas jos žodžius: „Kas gera – prisiminkime, kas bloga – te pražus...“⁸. Literatūrologas mano, jog ši daina tarytum patvirtina „psichologinę tiesą“⁹. Ši tiesa aiškinama taip: „Žmogus yra linkęs ištrinti iš atminties nemalonus, slegiančias patirtis, nes toks yra sąmonės poreikis, gyvybės instinkto diktuojamas savisaugos mechanizmas“¹⁰. Iš tiesų, „žmogui gyventi padeda teigiamos nuostatos, optimistinės projekcijos, kurios pagražina ir sušildo praeitį, taip pat viltimi nušviečia ateitį“¹¹. R. Tamošaitis tvirtina, jog „praityje mes patys atrodome gražūs, nes buvome jauni ir

⁴ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006. Prieiga per Internetą:

<http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

⁵ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006, p. 3. Prieiga per Internetą:

<http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

⁶ Ten pat, p. 3.

⁷ Ten pat, p. 3.

⁸ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006, p. 1. Prieiga per Internetą:

<http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

⁹ Ten pat, p. 1.

¹⁰ Ten pat, p. 1.

¹¹ Ten pat, p. 1.

reikšmingi, kupini vilčių ir galimybių. O dar jeigu buvome reikšmingos politinio, kultūrinio ar šiaip visuomeninio gyvenimo figūros – tai tuo labiau gražesni“¹².

S. Parulskio kūryboje atminties tema yra labai ryški, nepaisant to, apie kokio žanro jo kūrybą kalbama: poeziją, prozą ar eseistiką. Dabar plačiau pristatomas S. Parulskis, jo kūryba. Taip pat kritikų ir jo paties atsiliepimai apie kūrybos procesą.

S. Parulskis – poetas, prozininkas, literatūros kritikas, dramaturgas, eseistas ir vertėjas. Jis gimė **1965 m. vasario 10 d. Rokiškio rajone, Obelių miestelyje**. 1983 m. baigė Obelių vidurinę mokyklą ir įstojo į Vilniaus universitetą, filologijos fakultetą studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros. 1984-1986 m., akademinį atostogų metu, tarnavo TSRS kariuomenėje. Grįžęs tęsė studijas, kurias baigė 1989 m.

Rašytojas Lietuvos literatūros pasauliui tapo žinomas, kuomet 1990 m. buvo išleista jo eilėraščių rinkinys „**Iš ilgesio visa tai**“ (jis analizuojamas vėlesnėje darbo eigoje). Šios knygos dėka, autoriui buvo įteikta Zigmo gėlės premija (1991) kaip už geriausią pirmosios knygos debiutą.

1995 m. S. Parulskiui įteikta garbingiausia Lietuvoje Jotvingių premija už eilėraščių rinkinį „**Mirusiuju**“ (1995).

1996 m. S. Parulskis apdovanotas „Kristoforo“ prizų už geriausią jaunojo menininko debiutą teatre (pjesė „**Iš gyvenimo vėlių**“ (1996)).

S. Parulskis 2002 m. gavo Lietuvos rašytojų sąjungos (S. Parulskis Lietuvos rašytojų sąjungos nariu tapo 1994 m.) premiją už romaną „**Trys sekundės dangaus**“ (jis analizuojamas vėlesnėje darbo eigoje).

2004 m. rašytojui įteikta prestižinė **Nacionalinė premija už novatorišką literatūrinę kūrybą, jungiančią skirtingus visuomenės ir individo patirties klodus**.

S. Parulskio kūryba periodikoje ir atskirais leidiniais skelbiama rusų, anglų, latvių, suomių, lenkų, čekų, prancūzų, vokiečių, graikų, švedų ir kt. kalbomis.

Dabar pereinama prie pasirinktų kritikų minčių apie dėstomojoje magistro darbo dalyje analizuojamus S. Parulskio kūrinius: esė rinkinys „Nuogi drabužiai“ (reprezentuoja autoriaus eseistinio pobūdžio kūrybą), romanas „Trys sekundės dangaus“ (reprezentuoja prozą) ir eilėraščių rinkinys „Iš ilgesio visa tai“ (reprezentuoja poeziją). Būtent tokia seka šie kūriniai analizuojami magistro darbo praktinėje dalyje.

Filosofė, eseistė ir literatūros kritikė **Jūratė Baranova** apie S. Parulskio esė rinkinį „Nuogi drabužiai“ teigia: „„Nuogi drabužiai“. Kokia ši knyga? Koks jos žanras?. Nėra tai ir išpažintis, nors distancija tarp autoriaus ir teksto perregimai siaura. Rašantysis nieieško nei

¹² Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, p. 2. 2006. Prieiga per Internetą: <http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

supratimo, nei pritarimo, nei kalčių atleidimo. Tai nėra ekshibicionistinis grožėjimasis savimi, tai ir ne mėgavimasis paklydimo saldybe. Tai tyrimas. Drįsčiau teigti – metafizinis eksperimentas su savimi“¹³.

Poetas, dramaturgas ir literatūros kritikas **Liudvikas Jakimavičius** (g. 1959) apie S. Parulskio romaną „Trys sekundės dangaus“ atsiliepia taip: „Vulgarybės, keiksmi S. Parulskio romane stovi greta Šventraščio ar antikos mitų citatų bei amžinų siužetų. Visiems, net kalbos nekaltybės sergėtojams, labai patariu paskaityti, kad nebekiltų noras konservuoti pagrindinį realybės šaltinį – kalbą“¹⁴.

Poetas ir literatūros kritikas **Aidas Marčėnas** (g. 1960), kalbėdamas apie S. Parulskio eilėraščių rinkinį „Iš ilgesio visa tai“ sako: „Manyčiau, Sigitu Parulskio eilėraštis atsiranda labiau iš tuštumos ir nerimo, kaip pilnatvės ir ramybės siekiamybė. Iš tiesos, tikrumo ilgesio“¹⁵.

S. Parulskiui būdingas eseistinis mąstymas, todėl dera pacituoti jo mintis, kuriomis jis tam tikra prasme pristato save skaitytojui, tarytum norėdamas, jog bent iš dalies pažindamas jį patį, skaitytojas bandytų suvokti ir jo tekstus. Rašytojas teigia: „Mano asmenybė subyrėjusi, suplaisiojusi į daugybę sunkiai nesusisiekiančių sąlelių salelyčių. Kokie vandenys jas skalauja? Kalbos? Tylos? Įtampos? Nei kalbėti, nei tylėti, nei kentėti. Net ir šleikštulys – koks jis amorfiškas, konformistinis; taip, šleikštulys būtų labai patogi kaukė. Aš norėjau, aš svajoju, aš meldžiau Protėjo kaukės?! Vadinasi, - išprotėti?! Antanas Škėma „Baltoji drobulė“ jau kalbėjo apie tai, kas dabar ištiko mane. Tikrai? Šleikštu nuo literatūros, bet šis šleikštulys yra paskutinis, tiksliau, priešpaskutinė vertybių sunaikinimo stadija. Paskutinė ta, kurios sunaikinti, atmesti neįmanoma“¹⁶. S. Parulskis priduria: „Aš galiu sakyti tik „aš“, nes kas yra „mes“, - jau nebežinau. Tarkime, L. Tolstojus buvo romanų, epinio pasakojimo specialistas, N. Gogolis meistriškai išsitekdavo apysakose, A. Čechovui pakako novelės rėmų. O tie mes jau yra sutrupėję į fragmentus. Ką galiu pasakyti apie fragmentus? Tik tiek, kad aš esu vienas iš tų fragmentų ir tik savo vardu galiu fragmentiškai fiksuoti savo fragmentinės sąmonės spjūvius“¹⁷.

S. Parulskis, kalbėdamas apie rašytojo sampratą, lietuvių literatūrą ir, apskritai, apie kūrybinius procesus, sako: „Rašytojas yra mažiausiai dvilypė būtybė. Norėdamas sakyti tiesą, jis neišvengiamai turi pasirinkti: rašytojas ar žmogus. Nors čia glūdi kvailas paradoksas: rašytojas privalo išduoti žmogų vardan tiesos, vadinasi, vardan to paties žmogaus. Rašytojas yra visuotinai garbinama ir lygiai taip pat visuotinai neapkenčiama Judo personifikacija. Ir tai

¹³ Baranova, J. Kultūros barai. 2002. Nr. 3.

¹⁴ Jakimavičius, L. 7 Meno dienos. 2003. Nr. 560.

¹⁵ Marčėnas, A; Parulskis. S. 50 eilėraščių. Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 68.

¹⁶ Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą. Vilnius: VUL, 2007, p. 555.

¹⁷ Ten pat, p. 555.

ne simbolis, tai simbolio mirtis“¹⁸. S. Parulskis teigia, jog: „Bailumas, susilaikymas rašytojui yra nuodėmė. Nors jis ir atsako už tai, privalo sakyti, ką mano iš tikrųjų. Tai E. Canetti žodžiai, žodžiai, kurie man turėtų reikšti beveik revoliuciją. Aš nemanau, kad susilaikymą lemia vien tik totalitariniai režimai. Taip pat nemanau, kad lietuvių literatūros istorija – ištisinis susilaikymas. Bet dabar, šiandien, vakar, rytoj šis susilaikymas man atrodo pats nuodingiausias aplinkoje, kurioje gyvenu“¹⁹.

Pabrėžtinios S. Parulskio mintys ir apie kūryboje esantį atminimo procesą. Iš jo žodžių suvokiama, koks svarbus jam atminties aspektas. Todėl natūralu, jog ir jo kūryboje atmintis reiškiasi itin dažnai. Rašytojas sako: „man kūryba – dažniausiai yra atmintis. Esu parašęs daug eilėraščių apie konkrečius įvykius, kuriuos vėliau užmirštu, o eilėraštis vėl atkuria tą situaciją. Žmogus gyvas tiek, kiek jis atsimena. Baisu gyventi išvalyta smegenine. Alkoholis turi poveikį – naikinti atmintį, blokuoti giliają informaciją, palikti žmogų tik su atminties nuotrupomis. Tai būna klaidu. Funkcionuoja tik tavo trumpoji atmintis – kažkokie veidai, keiksmi, kažkokios frazės. Žodžiu, atmintis yra labai patogus terminas mene. Juk ir archetipai kyla iš giliosios atminties, iš visos civilizacijos užgyventos atminties“²⁰.

Dabar pereinama prie darbo tikslo, uždavinių, metodų įvardinimo, pagrindinės literatūros aptarimo, darbo naujumo ir reikšmės nustatymo bei darbo struktūros surašymo.

Darbo tikslas – *atskleisti ir iširti modernaus laiko ypatybes S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“, viešosios bei vidinės atminties raišką S. Parulskio kūrinuose: romane „Trys sekundės dangaus“ ir poezijos rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“.*

Darbo uždaviniai:

1. *Atskleisti kaip modernus laikas reiškiasi S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“.*
2. *Parodyti kaip praeities laikas „transformuojasi“ į dabartinį S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“.*
3. *Atskleisti kaip funkcionuoja atminties raiška ir kokios jos funkcijos romane „Trys sekundės dangaus“.*
4. *Atskleisti kaip viešoji atmintis transformuojasi į vidinę atmintį, remiantis romanu „Trys sekundės dangaus“.*

¹⁸ Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą. Vilnius: VUL, 2007, p. 556.

¹⁹ Ten pat, p. 556.

²⁰ Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą. Vilnius: VUL, 2007, p. 569.

5. *Ištirti atminties raišką ir funkcionavimą Sigito Parulskio eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“.*
6. *Ištirti viešosios atminties refleksiją Sigito Parulskio eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“.*

Darbo metodai:

1. *aprašomasis;*
2. *interpretacinis;*
3. *lyginamasis.*

Pagrindinė literatūra, kuria remiamasi darbe:

D. Zabelaitės knyga **„Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose“**. (Vilnius: Aidai, 2006). Ši knyga naudojama kaip pagrindinis literatūros šaltinis pirmojoje darbo dalyje „Atminties poetika S. Parulskio eseistikoje“, kurią reprezentuoja S. Parulskio esė rinkinys „Nuogi drabužiai“. Knygoje kalbama apie prancūzų romanisto kūrinį, kuriame, kaip ir S. Parulskio esė rinkinyje, egzistuoja fenomenologinis (asmeninis) laikas. Šie laikai yra lyginami tarpusavyje. Pabrėžtina ir tai, kad šioje D. Zabelaitės knygoje užfiksuotas modernus laikas, išreikštas per jusles, juslinį laiką. Šis pastebėjimas pirmojoje romano dalyje naudojamas kaip fonas, kaip savotiškas pagalbinis šaltinis, kurio dėka pradedama nagrinėti S. Parulskio kūrinį žvelgiama juslinė laiko išraiška.

Darbe taip pat remiamasi bulgarų psichoanalitikės J. Kristevos knyga **„Maišto prasmė ir beprasmybė. Psichoanalizės galios ir ribos I“**. (Vilnius: Charibdė, 2003). Ši knyga labiausiai pravertė rašant antrą darbo dalį „Atminties poetika S. Parulskio prozoje“, kurią reprezentuoja S. Parulskio romanas „Trys sekundės dangaus“. Šioje J. Kristevos knygoje aprašytos ir analizuojamos iš psichoanalizės kilusios atminties kategorijos. Jose dominuoja vidinė atmintis ir asmeninė refleksija. Vidinė atmintimi ir asmenine refleksija reiškiamas romano autoriaus sąmonė. Ypatingai pabrėžiamas asmenybės individualumas, kuris taip pat labai ryškus S. Parulskio romane.

Magistro darbe labai svarbus ir dar vienas literatūros šaltinis. Tai – O.A.-Garbštienės knyga **„Sibire...tremtinių žeme: dienoraštis: 1942-1956“**. Ji buvo naudinga, atliekant minėtosios antrosios bei trečiosios darbo dalies „Atminties poetika S. Parulskio poezijoje“ analizę. Šią dalį reprezentuoja S. Parulskio „Atminties poetika S. Parulskio poezijoje“. O.A.-

Garbštienės dienoraštis pasirinktas, kadangi norėjosi atkleisti viešosios (kolektyvinės) atminties „transformaciją“ į vidinę (asmeninę). Kaip minėta – jis pravertė abejose dalyje. Antrojoje dalyje pravertė ta prasme, kad remiantis Sibiro tremtinės ir desantininko vaizdais, buvo palygintintas viešosios atminties virtimas vidine. Tai reiškia, kaip tremtinės ir desantininko išgyvenimai bandė tam tikra prasme patekti į skaitytojų sąmonę.

Trečiojoje darbo dalyje bandoma parodyti, kaip Sibiro tremtinė dienoraštyje reiškiamą sava žmogiškoji ir autentiška atmintis (tai, ką ji patyrė ir suprato). Įžvelgiama pastanga tam tikra prasme perkelti viešąją atmintį į skaitytojų vidų, kad žmonės (ypač jauni) suvoktų, kas yra kančia. S. Parulskio eilėraščių lyrinis „aš“ atlieka praktiškai tą patį procesą kaip ir O. A.-Garbštienė, tačiau jo pagrindinis tikslas - kitoks. Jam svarbiausia, jog žmonės suvoktų patys save, nes dar daug ko nežino arba žino, bet nesugeba tų žinių išreikšti. Taigi abu autoriai yra tarytum mokytojai; vienas bando išmokyti pažinti kančią, o kitas – pačius save, savo asmenybę.

Darbo naujumas ir reikšmė. Magistro darbo „Atminties poetika S. Parulskio kūryboje“ naujumas bei reikšmė ta, jog tai - naujausios literatūros tyrinėjimai. Be to, tai „slenksčio kartos“ – suformuotos iš dalies sovietmečiu, iš dalies nepriklausomos Lietuvos literatūros studijos. Darbas naujas ir tuo, kad apie S. Parulskio kūrybą kaip apie atminties fenomeno raišką ir funkcionavimą praktiškai dar nebuvo rašyta. Dar viena darbo reikšmė ta, kad jame pabrėžiamos tokios temos kaip pasaulio dramatismas ir gyvenimo refleksijos išraiška. Šių temų išryškinimas ir jų analizė gali būti reikšminga, nes jų dėka bent iš dalies išmokstama išreikšti savo patirtį ir individualų pasaulio suvokimą.

Darbo struktūra:

Modernaus laiko ypatumai S. Parulskio eseistikoje 14-27

Modernaus laiko išraiška S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“..... 15-22

Praeitis ir dabartis S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“..... 22-27

Atminties raiškos aspektai S. Parulskio prozoje 28-34

Atminties raiškos ir funkcionavimo analizė S. Parulskio romane „Trys sekundės dangaus“..... 28-31

Viešosios atminties refleksijos išraiška S. Parulskio romane „Trys sekundės dangaus“..... 31-34

Atminties raiškos aspektai S. Parulskio poezijoje 35-44

Atminties raiškos ir funkcionavimo analizė S. Parulskio eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ 35-41

Viešosios atminties refleksijos išraiška S. Parulskio eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ 41-44

Išvados 45

Summary 46

Literatūra 47-48

ATMINTIES DISKURSAS: SAMPRATA, RAIŠKA, VAIZDUOTĖ, PRASMĖS IR GALIMYBĖS

Kaip minėta, atmintis – tai ne „kokia ypatinga saugykla, buvusių įvykių, nutikimų bei suvokinių sandėlis, o vyksmas, galintis pateikti neįtikėtinų dalykų“²¹.

Pažymėtina, jog atminti galima ne tik praeitį, tačiau tam tikra prasme ir ateitį. Tiesa, tenka pasiremti vaizduote. Tai bando įrodyti filosofas ir istorikas **Jonas Čiurlionis** konferenciniame (konferencijos pavadinimas „Atmintis: istorija ir vaizduotė“) pranešime „Ateities atsiminimo galimybės realumas“²² aiškina: „Klausimas „ar galime atsiminti ateitį“ yra prasmingas ne tik kalbos srityse. Kalboje galime sakyti, jog prisimenu, kad rytoj turiu susitikimą; skirtingose kalbose vartojami laikai, nusakantys ateities ir praeities santykius, tačiau realiai mes negalime prisiminti, kas įvyko per rytoj vykstantį susitikimą. Griežtąja prasme prisiminimas yra kažko prisiminimas. Ir tas kažkas privalėjo įvykti (atsitikti) anksčiau nei mes tą įvykį galime prisiminti. Tai be abejo suponuoja laiko kryptiškumą“²³. Nuo šio teiginio pereinama prie J. Čiurlionio pastebėjimo, jog „šiuolaikinių fizikų darbuose galima rasti nemažai hipotetinių svarstymų apie laiko krypties apvertimo galimybę“²⁴, kurie kuriami remiantis Lorenzo lygtimis. Jos naudojamos reliatyvumo teorijoje. Jomis remiantis, teigtina, kad laikas gali judėti greičiau arba lėčiau, priklausomai nuo objekto judėjimo greičio. Tokiu atveju, anot J. Čiurlionio, yra galimybė, kad judant šviesos greičiu – kartu sustos ir atmintis. Ir nors atmintis ir nėra susieta su fizikiniu laiku, reikia nepamiršti, kad egzistuoja „įvairių laiko rūšių, kurios yra cikliška orientuotos“²⁵. O jeigu egzistuoja ciklinės laiko formos, vadinasi „galima kalbėti apie ateities prisiminimą“²⁶.

²¹ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006, p. 3. Prieiga per Internetą:

<http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

²² Čiurlionis, J. Ateities atsiminimo galimybės realumas“. Vilnius, 2005. Prieiga per Internetą:

<http://www.filosofija.vu.lt/tekstai/atmintis.htm>.

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

Anot **Aurelijaus Giedos**, „esminės istorizmo antinomijos (reikalavime pažinti praeitį savaime ir kartu atskleisti praeitį mums) lauke skleidžiasi ir šiandieninė stereotipų istoriografijos istorijoje ar istorinėje literatūroje tyrinėjimo problematika. Pvz: tarp įvairių požiūrių į istoriografijos raidą, tarp kurių nepaskutinę vietą užima ir žvilgsnis į praities istorinius tekstus kaip į fantazijos ir istorinės vaizduotės parada, dažnai nuskamba tvirtinimas, neva, tuo ar kitu laiku tai buvo visiškai suprantama“²⁷. Pažymėtina, jog dabartyje atsirandantys tekstai apie istorinius įvykius yra priklausomi nuo praėjusių amžių istoriografijos tradicijos, todėl šiais laikais asmenybė nelabai gali visiškai naujai pažvelgti į istorinius įvykius. Tai tam tikra prasme „užstoja kelią adekvatesnės analizės ir korektiškesnės naujos istorinės teorijos sukūrimo bandymams“²⁸. Panašu, jog tokiu atveju žmogaus atmintyje, kuriant kažką naujo, visada išliks „senienos“. A. Gieda išvelgia šios problemos esmę, kuri traktuojama taip: „požiūris į XIX a. istoriografijos tradiciją maišomas su XX a. besitęsiančios tradicijos atmainomis“²⁹.

Ir vis dėlto. Ko gero, kiekvienas bandymas naujai pažiūrėti į tai, kas žinoma ar ne visai turi prasmę. Jau nekalbant apie pastangas išmokti atsiminti ateitį, kas tikrai labai moderniška. Be to, įdomu, net savotiškai egzotiška.

Literatūrologė ir literatūros kritikė **Jūratė Sprindytė** (g. 1952), kalbėdama apie atminties raišką sako, kad pastarąjį dešimtmetį labai „suaktualėjo autodokumentiniai žanrai: dienoraštis, autobiografija, memuarai“³⁰. Tačiau tame ji išvelgia problemą, sakydama, kad tik „nuo mūsų patiklumo ir pasirengimo priklauso“³¹, ar mes tikime jų tikroviškumu. J. Sprindytė prisipažįsta, kad memuarus nori skaityti kaip kultūrinius tekstus, tačiau mano, kad „kultūros – elementarios kultūros, jau nekalbant apie kultūrą kaip sistemą, - memuaruose yra mažoka“³². Kaip pavyzdys pateikiama **Godos Ferensienės** atsiminimų knyga „Vakar ir šiandien“, kurioje, anot J. Sprindytės, - kultūros lygis yra „tiesiog bobiškas“³³.

Literatūrologas **Virginijus Gasiliūnas** (g. 1962) sutinka su J. Sprindyte ir priduria, jog leidyklos „Charibdė“ išleista „G. Ferensienės prisiminimų apybraiža, regis, rašyta lygiuojantis į žurnalus labai blizgiais viršeliais ar dienoraščių priedus. Skaitant šią knygą nenorom

²⁷ Gieda, A. Stereotipų problema istoriografijoje (stereotipų sąvoka ir istorinis pažinimas). Vilnius, 2005. Prieiga per Internetą: <http://www.filosofija.vu.lt/tekstai/atmintis.htm>.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, p. 3. 2006. Prieiga per Internetą: <http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

³¹ Ten pat, p. 3.

³² Ten pat, p. 3.

³³ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, p. 4. 2006. Prieiga per Internetą: <http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

prisiminė posakis, kad meilė akla³⁴. Taip, „Algirdo Ferenso asmuo išties vertas dėmesio, bet išvelgti priežastis, kodėl jis nusizudė, tai ne perrašyt žinutes iš spaudos apie mirtį ar dedikacijas iš dovanotų knygų...“³⁵. Tęsdamas kalbą apie atminties raišką, V. Gasiliūnas sako: „Kaltė, atgaila ir panašūs dalykai veikia prisiminimus, ir juos reikia skaityti bandant suvokti patį prisimenantįjį. Kaip, tarkim, **Jūra Avižienė** perskaitė **Dalios Grinkevičiūtės** prisiminimus. Tik ji perskaitė juos praėjus atitinkamam laikui nuo parašymo ir pasirodymo“³⁶. Taigi V. Gasilūno išvada tokia: „Nesame pasirengę įskaityti atminimų tekste slypinčių tikrųjų prasmių. O jų yra netgi tuose atsiminimuose, kurie dabar iš pirmo žvilgsnio mums atrodo neįdomūs. Jie kol kas mums nieko nepasako daugiau, nei mes ir taip žinome“³⁷. Todėl siūloma tam tikra prasme juos prakalbinti.

Toliau kalbant apie atminties raišką, jos galimybes, remiamasi filosofo ir antropologo **Gintauto Mažeikio** (g. 1964) straipsniu „Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemonikos rehabilitacija“³⁸, kuriame teigiama, kad istorikas „**Benedictas Andersonas** knygoje „Įsivaizduojamosios tikrovės“ nurodo atminties diskursų ir istorijos demonopolizavimo svarbą“³⁹. G. Mažeikis sako, kad „kalbėdamas apie nacionalizmo formas ir atminties institucijas Andersonas pažymi, kad ir muziejai, ir muziejų formuojamas įsivaizdavimas yra iš esmės politiškai. Kolonijiniai, politiniai ideologiniai, religiniai fundamentalistiniai vertinimai tiesiogiai veikia įvairiausias atminties institucijas ir taip apibrėžia tautos ar socialinių grupių savęs įsivaizdavimo, užmiršimo ir prisiminimo taisykles“⁴⁰. G. Mažeikio straipsnyje taip pat teigiama, kad „Atminties įvairovės modeliai ir scenarijai liks bevaisiai nesuformavus atminties institucijų: muziejų, archyvų, istorijos institutų veiklos, nesudarius juridinių, legalių heteromnemonikos sąlygų. Pagaliau jie liks tušti neišplėtojus visuomeninio dialogo, kuriame veiktų provokuojanti skirtųjų galia“⁴¹.

G. Mažeikis straipsnyje rašo: „Instucionalizuota atmintis apibrėžta identiteto formavimui svarbius simbolius, įvykius, kontekstus, kurių atžvilgiu ir su kurių pagalba individas privalo save suvokti. Ši atmintis reglamentuoja tvarką (rėžimą), pagal kurią turi būti

³⁴ Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006, p. 3. Prieiga per Internetą:

<http://www.tekstai.lt/metai/200611/atmintis.htm>.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Mažeikis, G. Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemonikos rehabilitacija. Vilnius: Baltos lankos, 2002. Nr. 15/16.

³⁹ Mažeikis, G. Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemonikos rehabilitacija. Vilnius: Baltos lankos, 2002. Nr. 15/16, p. 65.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Mažeikis, G. Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemonikos rehabilitacija. Vilnius: Baltos lankos, 2002. Nr. 15/16, p. 68.

išdėstyti atmintini įvykiai, idealoginės hierarchijos ir vertybių skalės⁴². Šioji atmintis yra artima vidinei (asmeninei) ir viešajai atminčiai, tiksliau sakant, asmeninės atminties pajungimo kolektyvinei (viešajai). Būtent dabar prienama prie viešosios (kolektyvinės) ir asmeninės (vidinės) atminties trumpo pristatymui. Tikimasi, kad tai padės labiau susivokti darbo eigoje.

Viešoji (kolektyvinė) atmintis gali būti suvokiama taip: jei aš pajėgiu būti tam tikrame dialoge, jei pajėgiu būti kitam ir kitas tiki, jog mano sąmonės atsivėrimas autentiškas, tada galima teigti, kad mano atmintis yra vieša. Šios atminties esminis bruožas – galimybės atverti savo sąmonę kitam galėjimas. Kūrinyje šią atmintį atpažinti galima tokiu būdu: jeigu atitinkamo kūrinio herojus atskleidžia „sielą“ skaitytojui, o skaitytojas tiki tuo, ką skaito ir susidomėjęs (-usi) tam tikra prasme skaito herojaus atmintį, jos raišką, tuomet tai yra akivaizdi viešoji atmintis. Tiksliau kalbant, tokio pobūdžio kūrinys dominuoja viešoji atmintis.

Pabrėžtina, kad viešoji atmintis glaudžiai susijusi su **hermeneutika**. Šis filosofinės krypties mokslas aiškinamas taip: hermeneutika tyrinėja ne tik tekstų aiškinimą, bet ir apskritai supratimo, interpretacijos reiškinius. Todėl ji dar vadinama interpretacijos, supratimo teorija. Hermeneutika svarsto galimybę suprasti tekstą kaip išraišką per prasmės atkūrimą arba sukūrimą naujoje — jau interpretatoriaus interpretacijoje. Teksto prasmės supratimas hermeneutui yra savotiškas kūrybinio akto pakartojimas, pasiekiamas įsigyvenant į jo sukūrimo istorinę epochą ir įsijaučiant į autoriaus ketinimus. Supratimo sklaida – aiškinimas ir interpretavimas. Taigi hermeneutikos tikslas — padaryti mąstymo prielaidas kiek galima aiškesnes, tuo pačiu įtraukiant į aiškinimo vyksmą.

Žymiausiu hermeneutikos atstovu laikomas **Hansas Georgas Gadameris** (1900-2002). Jis itin propogavo viešosios atminties suvokimą. Šis hermeneutas sakė, kad jeigu nevisiškai suprantame tekstą – tada vyksta nuolatinis dialogas. Interpretuojant H. G. Gadamerio mintis teigtina ir tai, jog kai mes kažko nesuprantame, bandome tai įsisavinti ir ten vyksta supratimas.

Vidinė (asmeninė) atmintis suprantama taip: jei aš nepajėgiu atsiverti arba kitas netiki mano sąmonės galėjimu atsiverti, tada mano atmintis yra vidinė, dar vadinama asmenine. Esminis šio tipo (rūšies) atminties bruožas – galimybės atverti savo sąmonę kitam negalėjimas (nesugebėjimas). Kūrinyje ši atmintis suprantama taip: jeigu tam tikro kūrinio herojus pats netiki savo „sielos“ atvėrimu skaitytojui arba tiesiog nesugeba būti atviru, o jo

⁴² Mažeikis, G. Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemionikos reabilitacija. Vilnius: Baltos lankos, 2002. Nr. 15/16, p. 69.

sąmonės raiška skaitytojui tokia pat neaiški kaip pavyzdžiui, - kinų hieroglifas europiečiui, tuomet nėra abejonių, jog kalba eina apie vidinę atmintį.

Pažymėtina, kad vidinė atmintis glaudžiai susijusi su **fenomenologija**. Fenomenologija – tai filosofijos metodas, kuriuo siekiama aprašyti žmogaus sąmonės turinį ir atskleisti jame esančių fenomenų (reiškinių) esmes. Fenomenologija perkeltine prasme reiškia iš esmės bet koki (anaiptol ne tik filosofinį) sąmonėje patiriamų reiškinių aprašymą.

Be abejo, žymiausias fenomenologijos atstovas – matematikas ir filosofas **Edmundas Huserlis** (1859-1938). Būtent jis sukūrė šį metodą ir pelnytai laikomas fenomenologijos pradininku, jos „tėvu“. E. Huserlis sakė, kad „sąmonė yra „visuotinė, apodaktiškai patiriama Ego struktūra, kurioje kiekvienas sąmonės procesas turi omenyje tą ar kitą ir tam turimam omenyje dalykui būdingu būdu jį apima kaip pavienį objektą. Šis ko nors turėjimas omenyje yra kiekvienam sąmonės aktui būdingas iracionalumas“⁴³.

Šiuo metu pereinama prie praktinės (dėstomosios) magistro darbo „Atminties poetika S. Parulskio kūryboje“ dalies. Ją sudaro trys dalys: „Modernaus laiko ypatumai S. Parulskio eseistikoje“, „Atminties raiškos aspektai S. Parulskio prozoje“ ir „Atminties aspektai S. Parulskio poezijoje“.

⁴³ Mickūnas, A; Stewart, D. Fenomenologinė filosofija. Vilnius: Baltos lankos. Vilnius, 1994, p. 51.

MODERNAUS LAIKO YPATUMAI S. PARULSKIO ESEISTIKOJE

MODERNAUS LAIKO IŠRAIŠKA S. PARULSKIO ESĖ RINKINYJE „NUOGI DRABUŽIAI“

Prieš pradėdant nagrinėti modernų laiką Sigito Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“⁴⁴, dėsninga paminėti kai kurių žymių Vakarų filosofų pamąstymus apie laiką, jo prasmę. Akcentuotina, kad kalbama apie **Šv. Augustino** laiko suvokimą ir po to atskleidžiama, kaip laikas suvokiamas praėjus maždaug tūkstantmečiui po Šv. Augustino eros. Pabrėžiami naujos kartos mąstytojų požiūriai į laiką, jo suvokimą. Tačiau pirmiausia keliais sakiniais užsimenama apie Vakarų filosofijos pradžia.

Vakarai nuo seniausių laikų nusipelnė tuo, kad jų filosofų pabrėžta „krikščioniškoji mintis išvarė naują vagą filosofijoje“⁴⁵. Nebuvo atsiribota nuo senovės tradicijos (kaip to norėjo Tertulianas ir kiti helenofobai), bet ir nebuvo pasiduota jos įtakai (kaip buvo būdinga Origenui ir jo šalininkams). Buvo sukurta filosofinė koncepcija, kuri išreiškė savitą, krikščionišką požiūrį į Dievą ir pasaulį. Visa tai įvyko IV ir V a. sandūroje, ir tai, visų pirma buvo Šv. Augustino nuopelnas. Būtent jis laikomas Vakarų filosofijos pradininku. Logiška, kad jis pristatomas pirmiausia.

Šv. Augustinas (354 – 430) – vienas įtakingiausių italų kilmės krikščionybės mąstytojų, padėjęs pamatus naujai krikščioniškajai filosofijai.

Filosofas **Tomas Kiauka** (g. 1968) darbe „Augustino laiko sampratos ontologinės ir teologinės ypatybės“⁴⁶ teigia: „Augustinas savo laiko samprata jeigu ir nesukūrė, tai tikrai įtvirtino tam tikrą amžinojo gyvenimo supratimą dažnai būdinga daugeliui tikinčiųjų dar ir šiandien, pagal kurią amžinybė suvokiame kaip danguje trunkąs be pabaigos laikas, ateisiantis po žemiškojo laiko“⁴⁷. T. Kiauka taip pat sako: „Trumpai Augustino laiko sampratą būtų galima apibūdinti taip: Augustinas atranda laiko charakterį kaip sielos (arba dvasios) savybę“⁴⁸.

Šv. Augustinas knygoje „Išpažinimai“⁴⁹ teigė, kad: „Mūsų laikas yra sudarytas iš daugybės praeinančių judėjimų momentų, kurie tuo pačiu metu trukti negali. Tie judėjimo

⁴⁴ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002.

⁴⁵ Ozolas, R. Pasakojimai apie filosofus ir filosofiją. Vilnius: Vyturys, 1988, p. 10.

⁴⁶ Kiauka, T. Augustino laiko sampratos ontologinės ir teologinės ypatybės”. Klaipėda, 2006.

⁴⁷ Kiauka, T. Augustino laiko sampratos ontologinės ir teologinės ypatybės”. Klaipėda, 2006, p. 127.

⁴⁸ Kiauka, T. Augustino laiko sampratos ontologinės ir teologinės ypatybės”. Klaipėda, 2006, p. 128.

⁴⁹ Augustinas, A. Išpažinimai. Vilnius: Aidai, 2004.

momentai būtų trys laikai: būtasis, esamasis ir esamasis laikai⁵⁰. Jis priduria: „Jeigu niekas nepraeitų, nebūtų būtojo laiko, o jeigu niekas neateitų, nebūtų būsimojo, o jei niekas neegzistuos, nebūtų esamojo laiko“⁵¹.

Leonidas Karpovas (g. 1946) straipsnyje „Nebūties problema“⁵² teigia, jog vienas garsiausių visų laikų prancūzų filosofų **Anri Bergsonas** (1859 – 1941) manė, kad „mūsų mąstymas pačia savo prigimtimi yra nukreiptas į erdvę ir laiką“⁵³. Anot L. Karpovo, A. Bergsonas tvirtino, kad „apie laiką mes apskritai mąstome pagal analogiją su erdve ir ignoruojame nebūtinę laiko prigimtį“⁵⁴.

Vokiečių matematikas, filosofas ir fenomenologijos pradininkas **Edmundas Huserlis** (1859 – 1938) laiką suvokė kaip vieną iš žmogaus sąmonėje slypinčių daugybės fenomenų. Jis manė, kad „fizinis laikas nesutampa su mūsų mąstymu; jis priklauso nuo to, kokį laiką tarpą mes suvokiame kaip aktualų“⁵⁵.

E. Huserlis sakė: „Aš suvokiu pasaulį be galo išsiskleidusį erdvėje, o laiką įsivaizduoju kaip nuolatos tampantį ir jau tapusį. Laiką patiriu per regą, lytėjimą, klausą ir kitus skirtingus juslinio suvokimo būdus“⁵⁶. E. Huserlis taip pat teigė, jog: „pasyvi protencija (aktualus tikėjimas praeities įvykiais) ir retencija (aktuali atmintis, kurios trukmė priklauso nuo to, kiek sakinių iš karto galima prisiminti) sukuria laiko tolydumo įspūdį“⁵⁷.

Toliau tęsiant darbą, atėjo laikas prieiti prie S. Parulskio esė rinkinio „Nuogi drabužiai“ ir panagrinėti jame išvelgtą modernų laiko suvokimą bei jo išraišką.

Eseistinio pobūdžio knygos „Nuogi drabužiai“ viršelyje S. Parulskis kalba apie pasaulio ir savęs sukūrimą. Tarsi, kaip ir dauguma įvykių knygoje, tvirtina: knygos herojus yra pats S. Parulskis. Vis dėlto, dar niekam nepavyko pasakyti visos tiesos apie save, todėl prie išimčių nepriskirtinas ir S. Parulskis. Kita vertus, galima hipotezė, kad knygos autoriaus tikslas – ne aprašyti save tokį, koks yra, o sukurti save. Tuo pačiu kuriamas ir modernus laikas, jo įtaiga tam tikriems veiksams bei reiškiniams.

Siekiant išsamiai panagrinėti modernų laiką, vertėtų išskirti ir laiko juslinę prigimtį. Nėra specialių ši „juslinį laiką“ sudarančių elementų, jo esmė – laikas nėra patiriamas kokiu nors būdu, išskyrus jusles (skonį, vaizdą, garsą, lytėjimą ir kvapą). Kaip fonas ir savotiškas pagalbinis šaltinis pasitelktinas **Marcelio Prousto** (1871-1922) romanas „Prarasto laiko

⁵⁰ Augustinas, A. Išpažinimai. Vilnius: Aidai, 2004, p. 125.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Karpov, Leonid. Nebūties problema. Kaunas, 2004.

⁵³ Karpov, Leonid. Nebūties problema. Kaunas, 2004, p. 47.

⁵⁴ Karpov, Leonid. Nebūties problema. Kaunas, 2004, p. 48.

⁵⁵ Mickūnas, A.; Stewart, D. Fenomenologinė filosofija. Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 35.

⁵⁶ Mickūnas, A.; Stewart, D. Fenomenologinė filosofija. Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 44.

⁵⁷ Mickūnas, A.; Stewart, D. Fenomenologinė filosofija. Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 47.

beieškant“⁵⁸, kuriame itin ryškus laiko akcentavimas padeda susivokti S. Parulskio modernaus juslinio laiko sampratoje.

M. Proustas, kurdamas „Prarasto laiko beieškant“, „skverbiasi į esminio egzistencinio klausimo gelmę: kokiais būdais įmanoma susigražinti prarandamą savojo „aš“ tapatumą?“⁵⁹. Panašu, kad rašytojas aiškiau nei daugelis ano meto žmonių matė, kuria kryptimi eina Senoji Europos civilizacija. Modernios technikos ir racionalizmo eros artėjimas toje 1840-1916 m. Prancūzijos visuomenėje, kurią M. Proustas taip psichologiškai išvalgiai aprašė ne tik romane „Prarasto laiko beieškant“, bet ir kituose. Vis dėlto, labiausiai kūrinyje „Prarasto laiko beieškant“ išryškėja modernėjančios kasdienybės požymiai. Pvz: „be cilindrų gatvėmis vaikščiojantys vienplaukiai vyrai“.⁶⁰ Taigi nenuostabu, kad šiame kūrinyje laikas yra „sumodernintas“. Be to, laikas suvokiamas per jusles. Visų pirma, per skonį. Pagrindinio romano herojaus – Marcel (nederėtų jo lyginti su Marceliu Proustu kaip ir S. Parulskio su savo esė heroju) vaikystės prisiminimai užklumpa jį, kai jis paragauja pyrago, pamirkyto arbatoje. Knygoje rašoma: „vos tik arbatos gurkšnis su pyragaičio trupiniais palietė gomurį, aš krūptelėjau ir suklausau - manyje vyko kažkas nepaprasto“⁶¹. Pabrėžtina, kad neretai pasitaiko atvejų (ypatingai M. Prousto romane), kuomet juslėmis išreikštas modernus laikas sunkiai atpažįstamas skaitytojui. Toks laikas vadinamas asmeniniu. Šį kartą pirmiausia kalbama apie S. Parulskio kūrinyje užfiksuotą asmeninį laiką bei jos išraišką. Vėliau pereinama prie asmeninio, vidinio laiko raiškos M. Prousto romane.

S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“ laikas pakankamai ryškiai kaip ir M. Prousto romane funkcionuoja per vaizdą („O štai šio teksto niekaip negaliu pamatyti, kad ir kiek stengčiausi, nuteikinėčiau save, meilikaučiau, kažkas man jį užstoja, kažkas didesnio yra užslinkę tarp šios ir anos, vaizduotėje plevenančios, tikrovės“)⁶², kvapą („Keista, kaip metonimiškai kvapai atstovauja atminčiai, kartais vos menku krašteliu susiję su tiesiogine savo funkcija – kvėpėti, o iš tikrųjų traukinatys paskui save ilgiausią ir tarpusavyje beveik nesusijusią vaizdinių virtinę“)⁶³ bei garsą („O, kaip atmušdamos teniso kamuoliuką vaitoja merginos. Aimana veržiasi iš gilumos, raumeningas, gilus, nors ir trumpas garsas, garsas, kuri jį galbūt prisimins gimdydamos, o gal ir anksčiau, žiūrėdamos į žvaigždėtą Prahos dangų pro kažkieno petį“)⁶⁴.

⁵⁸ Proust, M. Prarasto laiko beieškant. Vilnius: Vaga, 2004.

⁵⁹ Zabelaitė, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 18.

⁶⁰ Zabelaitė, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 19.

⁶¹ Zabelaitė, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 27.

⁶² Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 21-22.

⁶³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 200.

⁶⁴ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 45.

S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“ kartais pastebimas fenomenologinis (asmeninis) laikas, kuris ne itin noriai atskleidžiamas skaitytojui iki galo. Tiksliau kalbant, asmeninė patirtis nėra visiškai „apnuoginama“. Tiesą sakant, pats pasakotojas tam tikra prasme sufleruoja, kuris atitinkamoje esė išvelgiamas laikas yra asmeninės, uždaros patirties ribojamas, o kuris – ne. Pavyzdžiui, esė „Pelenų prisikėlimas“⁶⁵, sukurtoje iš spektaklio „Meistras ir Margarita“ pagal **Michailo Bulgakovo** (1891-1940) romaną, repeticijų paraščių užsimenama apie fenomenologinį laiką, kai mąstoma apie teatro apibrėžimą. Sakoma, jog „bandymas ribotoje erdvėje ir laike žiūrovo julsėms sukurti kuo daugiau kliūčių, kad jis negalėtų arba – kad kuo sunkiau prasibrautų iki tuštumos, kuri slypi ten, gilumoje už scenos“⁶⁶. Iš tiesų, nors šioje situacijoje kalbama apie teatrinę erdvę, o ne asmeninį gyvenimą, tačiau nuo čia galima priėti prie asmeninių, šiek tiek uždarių skaitytojui tekstų, kaip svarbų analizės įrankį naudojant jusles, julsinius pojūčius.

Pereinant prie asmeninių S. Parulskio esė rinkinio herojaus patirčių, remiamasi ese „Laiškas Gintarui“⁶⁷. Šiame kūrinyje atrandama tikrai nemaža ne iki galo atskleisto laiko „porcija“. Pradedama nuo lytėjimo, kuris tekste susietas su tik jam vienam žinomą asmeniu. Jis nepristatomas skaitytojui. Sakoma: „Naujasis intymumas – gerai pasakyta. Rodos, jog tavo eilėraščiuose paliečiama tai, kas ir yra svarbiausia – pastanga kurti naują intymumą“⁶⁸.

Filosofas ir fenomenologas **Gediminas Karoblis** (g. 1972) straipsnyje „Sekos jutimas“⁶⁹ aiškina: „Laikas kaip tik yra dėl to, kad yra struktūra, kuriai nėra savas joks turinys - niekas prie tos struktūros nelimpa taip, kad nebegalima būtų atskirti formos ir turinio. O kadangi galima atskirti, tai ir atsiskiria: taip vienas turinys keičia kitą ir t.t. Taip bėga laikas“⁷⁰. Laiko „nesustabdomumas“ fiksuojamas ir S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“. Tasai „nesustabdomumas“ galiausiai „virsta“ mirtimi. O mirties tema esė rinkinyje yra pastebima ir ji dažniausiai atskleidžiama per vaizdus. Logiška ir tai, kad tokie asmeniniai dalykai kaip artimo žmogaus mirtis neleidžia rašytojui apie juos labai daug pasakoti. Kad ir koks atviras ir bebaimis jis būtų. Taigi kai kurie aspektai paliekami nuošalyje, tačiau suprantama, kad pačiam pasakotojui jie yra žinomi. Pavyzdžiui, esė „Aštundienis“⁷¹ pasakotojo atmintyje iškyla vaizdas, kuriame „vienoje iš šeimyninių nuotraukų amžiną atilsį mano senelis išdidžiai stovi šalia močiutės, savo žmonos, kapo – ten,

⁶⁵ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 129.

⁶⁶ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 130.

⁶⁷ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 142.

⁶⁸ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 145.

⁶⁹ Karoblis, G. Sekos jutimas. Vilnius, 2003. Prieiga per Internetą: http://karoblis.apie.lt/?page_id=2624.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 153.

Vakaruose, Žemaitijoje⁷². Tiksliai kapo vieta yra slepiama, nes aiškiai suvokiama, jog tai pernelyg asmeniškai dalykai. Slepiamas ir senelių mirties laikas.

Esė „Šiaurinė kronika“⁷³ rašoma: „kartais pagaunu save galvojančią, - ar ne per mažai kenčiu. Jeigu dar galiu rašyti ir net – ironizuoti⁷⁴. Tačiau netrukus skaitytojas išgirsta savotišką pasiaiškinimą – „kartoju sau kaip mantrą – tik nepradėk gailėti savęs, tik nepradėk gailėti savęs, nieko nėra šlykščiau, kaip pasiduoti patetikai tokią akimirka⁷⁵. Tuoju pat prisipažįstama, kad nors tai ir padeda, bet vistiek yra daug pagundų tokiose situacijose „išskysti, susileisti“⁷⁶. Ir lyg norėdamas užtvirtinti savo kaip ne nepadoriai atviro rašytojo etiketę, dar toje pačioje esė nuslepia kai ką asmeninio nuo skaitytojo, kalbėdamas apie motiną ir remdamasis vaizdo pagalba. Teigiama: „Įsivaizduoju, kad motinai vieta taip pat atrodo neblogo, sako, bus šalia vietos ir jai“⁷⁷. Akivaizdu, kad motinos laidojimo vieta neįvardinta skaitytojui ir tai tikrai neturėtų stebinti. Stebintina galbūt tai, kad net ir šiame itin trumpame sakinyje sugebama sukurti savotišką paslaptį, paremtą asmeniniu laiku.

„Nuogų drabužių“ herojus santūriai kalba apie savo ir Dievo santykį, remdamasis vaizdu. Anot jo, „Mano asmeninis Dievas šiandien matomas kaip milžiniška sraigė, bejėgiškai velkanti Visatą su visomis jos būtimis ant kupros“⁷⁸. Šiame sakinyje patsai esė herojus tiesiog griežtai uždraudžia skaitytojui gilintis į sąvoką „asmeninis Dievas“. Ji paliekama neatskleista.

Esė rinkinio herojus gana mįslingai įvardina laiką, kuomet maudėsi ežere po audros. Tuomet iškilo vaizdinys, kuriame, kaip ir labai dažnai, vėlgi išvelgiamas vaizdas: „Vaizdinys, išplaukęs iš ežero, kuriame maudžiausi po audros: Kristus, prikaltas veidu į kryžių, nugarą atsukęs man... Taigi visiškai akivaizdu, kad nuo skaitytojo nuslepimas labai svarbūs atsakymai, kurio herojus nesutiko atskleisti. O klausimai kyla tokie: ar Jėzus taip niekada ir neatsisuko? Ar knygos herojui taip niekada ir nepavyko pamatyti Jėzaus Kristaus „šviesiojo veido“?. Herojus atsakymus pasilieka savyje, savo vidiniame (asmeniniame) pasaulyje.

Dabar pereinama prie M. Prousto romano „Prarasto laiko beieškant“. Jame ieškomas ir analizuojamas „asmeninis“ laikas. Tokiu būdu parodoma, kiek „asmeniškumų“ buvo vieno garsiausių visų laikų prancūzų prozininko šedevre „Prarasto laiko beieškant“.

M. Prousto romane „Prarasto laiko beieškant“ laikas yra be galo asmeninis; pasakotojas jį nuolat išgyvena kaip individualią patirtį, išorėje pasirodančią visiškai kitomis

⁷² Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 155.

⁷³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 192.

⁷⁴ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 194.

⁷⁵ Ten pat, p. 194.

⁷⁶ Ten pat, p. 194.

⁷⁷ Ten pat, 194.

⁷⁸ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 209.

formomis nei sąmonėje. Asmeninis laikas dažniausiai pastebimas vaizdų pagalba kaip ir S. Parulskio esė rinkinyje.

Anot rašytojos ir literatūros analitikės **Dalios Zabielaitytės** (g. 1944), M. Proustas „nuo pat vaikystės buvo suskilęs į begalę „aš“, į begalinį skaičių bauginamų kaukių, slepiančių prarastą asmenybės tapatumą“⁷⁹. Todėl neturėtų stebinti faktas, kad „nuo pat pirmųjų „Prarasto laiko beieškant puslapių pasakotojas leidžiasi į ilgą kelionę savo tikrosios savasties link“⁸⁰.

D. Zabielaitytė M. Proustą vadina slaptu mąstytoju. Ji teigia, kad tokiu jis tapo nuo tada, kuomet dalyvaudavo „turingame salonų gyvenime, - ne susiliedamas su jų aplinka, o ją stebėdamas iš tam tikros distancijos ir ją kritiškai vertindamas“⁸¹. Būtent tąją distanciją turėtų pastebėti skaitytojas, kuomet jam kyla daug neaiškumų, susijusių su M. Prousto romano herojaus mąstysena ir matytais vaizdais, kurie jam įstrigo, tačiau skaitytojui visiškai nepaaiškinti. Citata: „O štai ponia de Galardon brangiausią savo svajonę paaukoja grynai asmeniškam malonumui nustebinti Paryžiaus grietinėlę, kam nors pasakant ką nors nemalonaus“⁸². Tenka pripažinti, kad neįvardinama nei svajonė, nei kodėl „ponia de Galardon“ paaukojo svajonę vardan to, kad galėtų ne itin taktiškai pasielgti. Tačiau sunku suabejoti, kad abu šie, matematiškai kalbant, „nežinomieji nariai“ puikiai žinomi pačiam M. Proustui ir jo herojui. O skaitytojas šimtus kartų paliekamas nežinioje, nes M. Proustas yra gerokai santūresnis „sielos apnuogintojas“ nei S. Parulskis.

Suprantama, kad M. Proustas romane „Prarasto laiko beieškant“ „nepriima“ abstraktaus, matematinio laiko. Jam iš esmės įdomus tik vidinio laiko patyrimas. O tai jau nesutampa su S. Parulskio esė rinkinio „Nuogi drabužiai“ pasaulėžiūra. Savotiškas „juslinis laikas“ sukuria tam tikrą dviprasmybę S. Parulskio kūrinys. Tai reiškia, kad jame funkcionuoja ne tik jau analizuotas „asmeninis“ laikas, bet ir „bendras“, abstraktus laikas, nesunkiai atpažįstamas kolektyvui. Būtent apie tai kalbama artimiausioje darbo eigoje.

Esė rinkinio „Nuogi drabužiai“ herojus dalijasi gyvenimo patirtimis. Kai kurios iš jų būna nelabai atkleistos (asmeninės). O kai kurios pakankamai aiškiai išdėstytos ir jose skaitytojams vienaip ar kitaip suteikiama galimybė atpažinti save pačius. Todėl ir laikas, vaizduojamas tokio pobūdžio esė, traktuojamas kaip „bendras“ ir be didesnių pastangų atpažįstamas skaitytojams.

S. Parulskio knygoje vaizduojamas „bendras“ laikas nestokoja humoro ir aštrios ironijos. Tai pakankamai šiurkštaus žodžio knyga, peržengianti ne tik daugelį tabu, ypatingai

⁷⁹ Zabielaitytė, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 25.

⁸⁰ Ten pat, p. 25.

⁸¹ Zabielaitytė, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 27.

⁸² Proust, M. Prarasto laiko beieškant. Vilnius: Vaga, 2004, p. 315.

kalbėjimo apie kūną plotmėje, bet kartais, vaizdų dėka, ryškiai apnuoginanti ir pakankamai intymų dalyką – kiek skaudoką ir autentišką sūnaus ir tėvų santykį, kuris akcentuojamas kaip gana subjektyvus, bet aiškiai suprantamas skaitytojui. Knygoje esamuoju laiku atvirai rašoma: „Tėvų namuose visuomet įsivaizduoju esąs svečias, gal net kiek svetimas, prašalaitis, atvažiavęs trumpam ir ilgam išvažiuojantis, ir, ko gero, tik kreipiniai – į tėvą, į motiną, - tik kreipiniai padaro mane sūnumi šių žmonių, kuriuos vadinu tėvu ir motina“⁸³.

Vaizdiniai, matyti „Nuogų drabužių“ herojaus sukuria ir dar vieną „bendrą“ laiką, kuriame su nuostalgija prisimenama tėvų reakcija, kuomet jie pirmą kartą gyvenime pamatė save nufilmuotus. Be to, esė herojus lyg ir nujaučia vieno iš tėvų mirtį (o gal ir abejų), todėl jam tasai laikas, kuomet tėvai „svečiavosi“ videomagnetofone buvo iš tiesų autentiškas. Vis dėlto, nuspręsta šiais vaizdiniais pasidalinti ir su skaitytoju: „Niekad nemačiau ir turbūt jau nebepamatysiu tokių savo tėvų, kai vėliau nusivežiau video magnetofoną ir parodyčiau jiems juos pačius: jiedu juokėsi, šūkčiojo, kumščiovosi kaip vaikai, piktinosi ir vėl juokėsi, šaipėsi vienas iš kito ir vis rodė man, pažiūrėk, čia gi mes, mus rodo! Tikiu, kad tuo metu, tą vieną apgailėtinają videolaiko valandą, jie vėl mylėjo vienas kitą taip, kaip kažkada jaunystėje“⁸⁴.

Esė „Šiaurinė kronika“⁸⁵ išryškinta bene skaudžiausia patirtis, matoma knygoje, kurią galima įvardinti kaip savotišką metafizinę vaiko kaltę prieš tėvą - mirusį tėvą. Pastebima sakinių, kuriuose atviraujama skaitytojui apie matytus vaizdus, mirus tėvui. Šios esė „bendrasis“ laikas paremtas ne tik tokiomis juslėmis kaip vaizdas („Vos miręs tėvas buvo išsižiojęs, dabar lūpos susičiaupė, lyg būtų susitaikiusios su neatšaukiamu nuosprendžiu, ir atrodo, kad jis šypsosi“⁸⁶), bet ir lytėjimas („Vėl netyčia prisiliečiau prie mirusio tėvo ausies – tuščia jo ausies geldelė, visiškai tuščia“⁸⁷) ir kvapas („Vėliau, kai pakeliu kūną už pažastų, jau perkeliant iš guolio į karstą – vėl nemalonus kvapas, atrodo, jog tėvo pažastys permirkusios šaltu prakaitu“⁸⁸).

Dar vienas – labai svarbus santykis, kuris „atidengiamas“ skaitytojui – tai Dievo ir žmogaus, apie kurį anksčiau buvo šiek tiek kalbėta. Tačiau tuomet kalbėta, žiūrint iš grynai „asmeninių“ herojaus pozicijų, neleidžiančių skaitytojui pažinti knygos herojaus „Dievo“. Dabar, kai kalbama apie skaitytojui atpažįstamą laiką, vistiek išvelgiamas gana „asmeninis“ laikas, tačiau šį kartą jis paties herojaus noru „transformuojamas“ į „bendrą“.

Esė rinkinio „Nuogi drabužiai“ herojus pabrėžia, kad jis ne itin rūpinasi dėl Dievo kelių, dėl Dievo egzistavimo tikslo. Herojus prisipažįsta, kad jį suvokti ne jo jėgoms, o jeigu

⁸³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 187.

⁸⁴ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 191.

⁸⁵ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 192.

⁸⁶ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 194.

⁸⁷ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 195.

⁸⁸ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 193.

ir jo – tiesiog neužteks žmogaus egzistencijai skirto laiko išspręsti šį klausimą: „Man niekad neužteks nei jėgų, nei kantrybės, nei paprasčiausiai – laiko sužinoti, koks jo kelionės tikslas“⁸⁹.

Išanalizavus esminius modernaus laiko raišką, iliustravus juos pavyzdžiais iš atitinkamų knygų, dėsninga pereiti prie praeities ir dabarties sąlyčio Sigitto Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“. Šioje darbo dalyje kalbama apie praeities „transformaciją“ į dabartį, tokiu būdu atskleidžiant M. Prousto ir S. Parulskio kūrinių panašumus ir skirtumus, kalbant apie praeities „perkėlimą“ dabartin. Pasiremta ir poetų: **A. Nykos** – **Niliūno** ir **N. Miliauskaitės** kūrinuose ryškiu praeities ryšiu su dabartimi. Apie visa tai kalbama antrajame darbo dalies skyriuje.

PRAEITIS IR DABARTIS S. PARULSKIO ESĖ RINKINYJE „NUOGI DRABUŽIAI“

„Nuogi drabužiai“ – tai kūrinys, kurio kiekvienas sakinytis kupinas esaties išgyvenimo. S. Parulskio „nufotografuotas“ gyvenimas pateikiamas taip, kad skaitydamas tampa jausmų sukuriu, neišvengiamai juokiesi arba lyriškai klajoji po vaikystės pažinimo užkaborius. Taigi klajonės po praeitį sudaro nemažą dalį knygos ir tai neturėtų stebinti, kadangi S. Parulskis įvardinamas ne tik kaip menininkas, kritikas, sociologas, bet ir istorikas, kuriam rūpi praeitis. Vis dėlto, neapsiribojama grynų praeities vaizdavimu, kuris primintu istorinės knygos siužetą. Praeitis tam tikra prasme „transformuojama“ į dabartį. „Transformacijos“ dėka skaitytojas turi galimybę pajusti, kad kažkas iš tiesų įvyko („Neseniai sužinojau, kad Albinas numirė“⁹⁰).

„Nuogi drabužiai“ – kūrinys, pasižymintis praeities, dabarties ir ateities vaizdavimu. Taigi funkcionuoja buvęs („Pirmoji palėpė buvo Rytų Aukštaitijoje, sename kumetyne, ir be abejo, labai seniai“⁹¹), esamasis („Dabar šis vaizdas beveik nepakeliamas – milžiniški kapinių tortai liepsnoja per visą Lietuvą“⁹²) bei būsimasis („Būsiu, būsiu turistas“⁹³) laikai. Tačiau tekste nagrinėjamas tik buvęs ir esamasis laikas, tokiu būdu, bandant išryškinti praeities „perėjimą“ į dabartį. Kaip ir pirmoje darbo dalyje, šioje vėl akcentuotinas M. Prousto romanas „Prarasto laiko beieškant“.

S. Parulskio kūrinio herojui kyla labai originalios asociacijos, keisti prisiminimai ir kartais piktos, liūnos ar ironiškos, bet visada netikėtos mintys. Jis visą laiką galvoja apie save, gilinasi vien į save, ir šioje srityje turi tokią patirtį, kurios nė už ką nenori prarasti. Kiekvienas tokios patirties lašelis jam yra svarbus. Trokštama prisiminti praeitį, net ir menkiausius

⁸⁹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 209.

⁹⁰ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 159.

⁹¹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 113.

⁹² Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 150.

⁹³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 35.

įvykius, kurie, atrodytų, visai nereikšmingi. Pvz: “Bijau išmesti kažkokį prisiminimą, kažkokį sentimentą, ženklą, jungiantį mane su praeitimi, su lyg ir buvusiu, bet be to prakeikto ženklo (net nežinau, koks jis) sunkiai įrodomu mano gyvenimu”⁹⁴. O kiekvieną praeities akimirką bandoma perkelti į dabartį. Įžvelgiama pastanga tai padaryti kuo akivaizdžiau, kad skaitytojas pakankamai senus įvykius matytų kaip vakar ar šiandien įvykusius. Šią užduotį padeda atlikti esamasis laikas. Jo dėka praeities akimirka užfiksuota taip, lyg vyktų dabar. Pvz: “Dar gerokai prieš dvyliką į dirbtuvę įleikia Monika, aukšta liekna penkiolikmetė”⁹⁵ arba “Dabar Šarūnas užsirūko ir tarsi atsitiktinai žvilgteli akies krašteliu per petį į lango stačiakampį, kur akimirksni šmėsteli dukra, graži kaip dievaitė Leda”⁹⁶. Pastebimas ir visiškai neapibrėžtas praeities momentas, kuris “virsta” dabartimi. Pvz: “Vyras stato namus, bet juose niekadų negyvena, vyras stato bažnyčią, bet pats joje niekadų nesimeldžia”⁹⁷. Tekste matomi įvykiai, kurie skaitytojui pristatomi kaip vykę labai neseniai, pavyzdžiui, - vakar, nors ir suvokiama, kad tokie jie yra tik knygoje. Vis dėlto, praeitis labai priartėja prie dabartinio, esamo laiko. Pvz: “Vakar mirė tėvas”⁹⁸.

S. Parulskio esė rinkinyje “Nuogi drabužiai” kaip ir M. Prousto romane “Prarasto laiko beiėškant” - akivaizdus praeities “perkėlimas” į dabartį. Vis tik, M. Prousto kūrinys nėra nei buvusio, nei būsimojo laiko, kas pastebima S. Parulskio tekste. Prancūzų rašytojo romano “cikle išbarstytos pavienės detalės galiausiai susilieja į vieną visumą”⁹⁹. Visumą, kurioje įžvelgiamas tik esamasis laikas. M. Prousto romane praeičiai liejantis su dabartimi, nepastebimas aiškus ir vientisas siužetas. Panaši situacija ir S. Parulskio kūrinys. Kaip dar vienas bendras bruožas, vienijantis abu kūrinius – prisiminimai užima pagrindinę vietą ir yra labai svarbūs, nors kaip jau minėta, S. Parulskio herojus “neignoruoja” nei būtojo, nei būsimojo laiko, o M. Prousto herojaus mąstysenoje absoliučiai dominuoja tik esamasis laikas.

Toliau kalbant apie “sudabartintą” praeitį tiek S. Parulskio, tiek M. Prousto minėtuose kūrinuose, pabrėžtina, kad M. Prousto romane “tiriančioji mintis aiškiai ribojasi praeities dabartimi (atmintimi) ir dabarties dabartimi (stebėjimu)”¹⁰⁰. Vis dėlto, kaip buvo galima suprasti iš ankstesnės analizės, rašytojo romane “sielos išėjimo į ateitį”, tema, regis nefigūruoja”¹⁰¹. Pastebima, kad Prousto romano herojaus “laikiškasis “aš” – be galo išėjęs į praeitį, bet niekad į ateitį ir jos laukimo perspektyvą”¹⁰². Taigi pakankamai vienpusiškas.

⁹⁴ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 212.

⁹⁵ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 168.

⁹⁶ Ten pat, p. 168.

⁹⁷ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 97.

⁹⁸ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 192.

⁹⁹ Zabielaite, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 37.

¹⁰⁰ Zabielaite, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006, p. 33.

¹⁰¹ Ten pat, p. 33.

¹⁰² Ten pat, p. 33.

Lyginant su šiuo romanu, S. Parulskio esė rinkinys gali būti įvardintas kaip dvipusiškas, gal net tripusiškas, nes jame reiškiasi ir praeitis, ir ateitis, nors daugiausiai vietos užima dabartis, tiksliau “sudabartinta” praeitis.

M. Prousto romanas “Prarasto laiko beieškant” – tai “sudėtingas nevalingo prisiminimo (minėta, kad romano “įkvėpėjas” – paragautas pyragaitis, pamirkytas arbatoje) vyksmas”¹⁰³. Anot rašytojo, “būtent šiam banaliai prisiminimui verta skirti tiek daug dėmesio, nes jis, reikšdamasis kaip gyvenimą atnaujinanti galia, tik ir negali mums sugrąžinti prarastą mūsų “aš” savastį”¹⁰⁴.

Įsigilinus į S. Parulskio esė rinkinį, kai kuriose esė taip pat išvelgiami iš pirmo žvilgnio paprastų, banalių dalykų, veiksmų ar reiškinių traktavimas kaip itin svarbių praeityje matytų ir suvoktų, tekste tam tikra prasme “virtusių” esamuoju (dabartiniu) laiku: “Visos sraigės šiandien traukė nuo upės, daugybė vienišų gleivėtų maldininkų su menka mantele ant kupros, pilnas asfaltuotas takelis, kurį joms įveikti skersai užtrunka ne daugiau kaip dešimt penkiolika minučių žmogaus laiko”¹⁰⁵. Be to, atitinkami dalykai lyginimasi su itin sudėtingais reiškiniais. Tarkime, esė “Liga”¹⁰⁶ toks reiškinys kaip “liga” lygintinas net su religiniais dalykais, kuriuose sugebama išvelgti savotišką neteisybę. Pvz: “Teta mirė nuo vėžio aštuoniolikos metų, ir man atrodo, kad šventosios aureolė jai taip pat priklauso kaip ir švenčiausiajai panelei, o gal net ir labiau – juk Dievo Motina turi sūnų, ir dar kokį sūnų, garsenybę, o teta nepaliko nieko, tik nuotrauką. Neteisybės jausmas, nuo kurio galima ir susirgti”¹⁰⁷. Esė “Kvapas” atrodytų paprastas dalykas kaip ir esė pavadinimas herojaus “kaltinamas” romantiško jūros įvaizdžio sugadinimu. Pvz: “Būtent kvapas yra visam laikui sugadinęs ir romantišką jūros įvaizdį”¹⁰⁸. Esė herojus kvapą sieja ir su atmintimi. Pvz: “Dabar man pakanka to, kad jie yra, kad jie yra neužmirštami, jie tikri, nes galiu juos iš tikrųjų užuosti, kadangi daugybę kvapų prisimenu”¹⁰⁹. Ir vėlgi pastebimas esamasis laikas, praeities banalūs, “virtę” reikšmingais, pastebėjimai, interpretacijos atsidūria esamajame laike. Kaip ir M. Prousto romane “Prarasto laiko beieškant”.

S. Parulskio esė žanro tekstuose praeities įvykiai netraktuotini vienoje ir toje pačioje dimensijoje. Kiekviena esė turi savą pavadinimą, priminimą, įvykusį atitinkamoje situacijoje. Atrodytų, tam suvokti užtenka pažvelgti į pavadinimą. Pvz: “Belaukiant santechniko”¹¹⁰ arba

¹⁰³ Ten pat, p. 33.

¹⁰⁴ Ten pat, p. 33.

¹⁰⁵ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 205.

¹⁰⁶ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 21.

¹⁰⁷ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 26.

¹⁰⁸ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 201.

¹⁰⁹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 200.

¹¹⁰ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 5.

“Eliksyras burnos ertmei skalauti, arba Seno žmogaus komentarai”¹¹¹. Tačiau yra išimčių. Išimčių ta prasme, jog kai kurios esė siejasi viena su kita. Taigi praeities įvykiai, bandomi perkelti į dabartį, susilieja vieni su kitais personažų ar bent jau erdvės atžvilgiu. Pavyzdžiui, esė “Aukojimas” yra sakinių, kurie siejasi su esė “Šiaurinė kronika”. Sakinys iš esė “Aukojimas”: “Ir net juodžiausiais mūsų šeimos istorijos laikotarpiais nenorėjau užmušti tėvo, netgi atvirksčiai – mylėjau jį ir ilgėjausi jo dar labiau, ten, toje nerealioje, prakeiktų simbolių ir nenutrūkstančių, bergždžių aukojimų erdvėje” ir sakinys iš esė “Šiaurinė kronika”¹¹²: “Vos miręs tėvas buvo išsižiojęs, dabar lūpos susičiaupė, lyg būtų susitaikiusios su neatšaukiamu nuosprendžiu, ir atrodo, kad jis šypsosi”.¹¹³

Anot poeto ir literatūros tyrinėtojo, **Dainiaus Sobeckio** (g. 1977), S. Parulskio knyga “Nuogi drabužiai” labai gerai atrodo “Lietuvos krikščioniškosios kultūros kontekste”¹¹⁴. Nors S. Parulskis ne viename interviu yra teigęs, jog išpažįsta krikščionybę, tačiau į krikščionybės simbolį – Jėzų Kristų žiūri kiek kitaip, nei įprasta. Gal net gerokai kitaip, bet tai – atskira tema.

Esė “Kelionė į Prahą”¹¹⁵ herojus parodo skaitytojui savo dabartinį, XXI a. personas požiūrį į istorinę ir religinę tolimosios praeities asmenybę - Jėzų Kristų. Pvz: “Jo (Jėzaus Kristaus) klajonės, nenoras turėti namus, lėbavimas su sėbrais, šeimos, artimųjų atsisakymas, neapykantos savo paties gyvenimui skatinimas, ir dar – tyčiojimas iš tų, kurie rūpinasi rytdiena, ėdesiu, o ne dvasia. Dėl šių prieštaravimų jis labiausiai yra žmogus, pirmiausia žmogus, o ne dievažmogis, ir dar: savo gyvenimu žemėje jis duoda nevykėlio pavyzdį, perspėja, kad toks anarchisto, reformatoriaus kelias – tik vienetams; tai jokia būdu negali būti pavyzdys kitiems”¹¹⁶. Įžvelgiama, kad Jėzus Kristus traktuojamas kaip „bohemos atstovas“¹¹⁷, kuris nevengia pasilinksminti. Toliau kalbėdamas apie praeities laiko atsiradimą esamajame, tokiu būdu atsirandant ir naujam požiūriui, D. Sobeckis aiškina: „Iš tiesų Kristus, kalbant šiuolaikiškai, priklausė bohemai. Arba jį būtų galima pavadinti tiesiog valkata. Kaip kam patogiau“¹¹⁸.

¹¹¹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 6.

¹¹² Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 192.

¹¹³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 193.

¹¹⁴ Sobeckis, D. Apsirengęs, bet nuogas. Vilnius, 2003. Prieiga per Internetą: <http://www.tekstai.lt/apietext/nuogdrab.htm>.

¹¹⁵ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 27.

¹¹⁶ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, p. 48.

¹¹⁷ Sobeckis, D. Apsirengęs, bet nuogas. Vilnius, 2003. Prieiga per Internetą: <http://www.tekstai.lt/apietext/nuogdrab.htm>.

¹¹⁸ Ten pat.

Literatūrologė **Giedrė Šmitienė** (g. 1975) sako: „**Alfonso Nykos – Niliūno** (g. 1919) dienoraštyje esamąjį pasakojimo laiką dažniausiai nutraukia būtasis“¹¹⁹. Ko gero, teigtina, kad ankstesnių įvykių pasirodymą pasakojimo dabartyje A. Nykos - Niliūno atvejais netikslu vadinti esamojo laiko įtrūkiams ar loginės sekos pažeidimais. Tikriausiai tai savitas esaties išsiskleidimas, kuris tikrai negali būti įvardintas kaip literatūrinis „nusikaltimas“. Panašūs veiksmai pastebimi ir S. Parulskio esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“. Neretai knygos herojus savo esė pasakoja „praeities“ laiku, o kiek vėliau (toje pačioje esė), - ir „dabarties“. Tokiu būdu nutraukiamas būtojo laiko „dominavimas“. Pvz: „Taigi dėl tam tikrų priežasčių (galbūt net dėl nosies) buvau pakviestas į Vokietijos miestą Štutgartą, atliko ten man skirtą menkutę funkciją, o po to mane globojęs kone dešimčia metų jaunesnis lieknutis, nedidukas vokietukas nusivežė Baden Badeno (miestelis Italijoje) kryptimi“¹²⁰ ir „Dabar manasis vokietukas vis nardo. Kartais paneria netoli nuo mano kojų ir tūno po vandeniu išsprogdinęs akis“¹²¹.

S. Parulskio knygoje pastebimas ir „niliūniškasis“ laiko nutraukimas (esamąjį laiką keičia būtasis). Pvz: „Vėl knaisiojau enciklopedijose. Ieškojau Judo, ieškojau išdavystės simbolio, norėjau sužinoti, iš kokios žemės išauga išdavystė“¹²² ir „Judą mes niekinam, nes jis išdavikas. Judo vardas dabar tampa dar labiau atstumiantis, dar labiau nutvilkantis“¹²³.

G. Šmitienė mano, jog A. Nykos – Niliūno dienoraščiuose „praeitis pasirodo savaime, nepriklausomai nuo veikiančio subjekto noro ar valios pastangų: “staiga nepaprastai ryškus atsiminimas”, “staiga nukelia mane...”, “staiga imu nesulaikomai kristi”“¹²⁴. Pastebėtina, kad A. Nykos – Niliūno dienoraščiuose bei eilėraščiuose, kaip ir „grįžtamosios praeities“ specialisto M. Prousto, kūrinuose ryškus H. Bergsono aprašytas „nevalingos atminties principas“¹²⁵, kuris reiškia netikėtą praeities įvykių ar personažų pasirodymą dabartyje. Šis principas matomas ir S. Parulskio esė rinkinyje. Pavyzdžiui, esė „Tyla“¹²⁶ herojus, eidamas „už kampo“¹²⁷, netikėtai išvysta biblinius personažus. Pvz: „Kalnuose žvaigždės arčiau. Ypač kai išlindęs iš miegmaišio eini „už kampo“. Ir į tave netikėtai pažvelgia iš dangaus rūščios visų Senojo Testamento pranašų akys“¹²⁸. Arba, besidalindamas mintimis apie santechnikus (esė „Belaukiant santechniko“¹²⁹), kurioje sako: „santechnikai bene vienintelė komunalininkų

¹¹⁹ Šmitienė, G. Juslinė patirtis Alfonso Nykos – Niliūno stiliuje. Vilnius, 2005. Prieiga per Internetą: <http://www.literatura.lt/TXT/E-403/smit.htm>.

¹²⁰ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 9.

¹²¹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 10.

¹²² Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 111.

¹²³ Ten pat, p. 111.

¹²⁴ Šmitienė, G. Juslinė patirtis Alfonso Nykos – Niliūno stiliuje. Vilnius, 2005. Prieiga per Internetą: <http://www.literatura.lt/TXT/E-403/smit.htm>.

¹²⁵ Ten pat.

¹²⁶ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 74.

¹²⁷ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 75.

¹²⁸ Ten pat, p. 75.

¹²⁹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 76.

rūšis, kurios atstovai visuomet moralizuoja, t.y. pamokslauja, o paprasčiausiai – keikiasi¹³⁰, staiga prisiminė kadais girdėtą vokiečių filosofo **Hanso Georgo Gadamerio** (1900 – 2002) mintį, jog „vaizduotė, žmogaus galia įsivaizduoti sau vaizdą, - štai į ką visų pirma nukreipti estetiniai apmąstymai“. Ryškus ir atvirkštinis variantas. Esė herojus, galvodamas, kas aktualu H. G. Gadameriui, netikėtai prisimena santechniką, kurio laukia: „H. G. Gadameriui rūpi tiltas per prarają – tarp idealybės ir tikrovės, o man parūpo, ką pasakys atėjęs santechnikas, kad jau po to galėčiau galvoti ne apie kasdienybę, o apie tiltą“¹³¹.

Artėjant prie darbo skyriaus pabaigos, akcentuotina ir vienvėdės sąvoka „Nuogose drabužiuose“.

Vienatvė iš pirmo žvilgnio atrodo niūri sąvoka, tačiau vienvėdės išraiška priklauso nuo situacijos. Vienatvė vienatvei nelygi. Kai esi pavargęs nuo žmonių, kalbų, o ypač nuo bereikšmių darbų, tada vienvėdė tampa poilsiu, bet jeigu žinai, kad esi vienui vienas - be artimųjų, žinai, kad tavęs nieks nelankys susirgus ar netvažiuos per šventes – tada vienvėdė yra baugi. Eilėraščių apie vienvėdę nestinga poetės **Nijolės Miliauskaitės** (1950 – 2002) poezijoje, kurioje atmenami „vieniši“ vaikystės laikai, kuomet ji buvo labai vieniša, todėl natūralu, kad jos poetiniuose tekstuose vienvėdės tema dažniausiai įvardinama kaip skaudi. Pažymėtina, jog prabėgusios skaudžios vaikystės nuoskaudos demonstruojamos dabartiniame laike. Ir tai neturėtų stebinti, kadangi N. Miliauskaitės eilėraščiuose labai dažnai praeitis „transformuojama“ į dabartį:

*„o tu esi įkalinta, vienišas vaike – šitiek metų
tamsiam kambary, užmiršta vieniša, nepasiekiamą
ilgiausiais koridoriais, laiptais aukštyn ir žemyn
slaptais perėjimais per sieną
už knygų spintos arba per veidrodį“¹³²*

Labai panašiai, t.y. skaudžiai, vienvėdė traktuojama S. Parulskio kūrinio herojaus, kuri, kaip ir N. Miliauskaitės eilėraščiuose, atskleidžiama dabarties laiko forma. Knygos herojus anaipol nesijaučia maloniai, kuomet „sutinka“ vienvėdę: „Kai pasijuntu vienišas, norisi staugti dėl nesuprantamo ilgesio ir savo egzistavimo beprasmybės siaubo“¹³³.

¹³⁰ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 90.

¹³¹ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 91.

¹³² Miliauskaitė, N. Sielos labirintas. Vilnius: Vaga, 1999, p. 473.

¹³³ Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 118.

ATMINTIES RAIŠKOS ASPEKTAI SIGITO PARULSKIO PROZOJE

ATMINTIES RAIŠKOS IR FUNKCIONAVIMO ANALIZĖ SIGITO PARULSKIO ROMANE „TRYS SEKUNDĖS DANGAUS”

Julius Kristevos (g. 1943) knygoje **“Maišto prasmė ir beprasmybė. Psichoanalizės galios ir ribos I”**¹³⁴ kalbama apie atmintį kaip apie tam tikrą maišto formą, o S. Parulskio romano pagrindinis veikėjas kaip tik atitinka maištaujančią asmenybę, maištaujančią sąmonę. Minėtoje J. Kristevos knygoje apie maištą kalbama ne iš karto. Pirmiausia pradedama kalbėti apie atminties šaknis, kuriomis autorė vadina kalbą ir sąmonę. Prisimenant pagrindinio romano personažo sąmonę, galima teigti, kad jo sąmonėje maišto tema užima svarbią vietą. Nevengiama maištauti net prieš maldas. Pvz: „Nėra pasaulyje tokios religijos, kad sukalbėjęs kvailą, nors ir nuoširdžią skaičių maldą būtum tuojau pat apdovanotas didžiausia palaima“.¹³⁵

J. Kristevos knygos dėka galima išvelgti tam tikrą paralelę, kurią galima traktuoti kaip savotišką S. Parulskio romano poziciją: nereikia atpasakoti istorijos, ją reikia paversti sąmonės matrica, forma išgyvenimo ir minties turiniui. Simptomiška ir tokioje “atminties egzistencijoje” atsidūrusios sąmonės raiška: įvairūs laiko ir erdvės pažeidinėjimai. Pagrindinis romano veikėjas juos išvelgia net intymioje aplinkoje (erdvėje). Pvz: „Kai myliesi su moterimi, negali patirti malonumo kartu, nes yra tarpas, ir orgazmas jus ištinka skirtingu laiku, jūs prasilenkiate ne tik fiziškai, bet ir emociškai“¹³⁶.

Labai svarbi “atminties egzistencijoje” atsidūrusio pagrindinio romano veikėjo mąstysena, kuriai būdingi trumpesni ar ilgesni samprotavimai bei pastebėjimai. Pvz: „Mano kartai patinka prieblanda, o prieblandoje nusitrina bet kokios egzistencijos ribos“¹³⁷. Romane be pagrindinio veikėjo „gyvena“ ir kiti personažai, kurie kaip ir pagrindinis, yra desantininkai. Jie labai mėgsta aptarinėti moteris (merginas), patirtus ar išgalvotus sekso nuotykius. Pvz: „Ana pamišusi dėl oralinio sekso“¹³⁸, tačiau neretai jaučiasi ir labai vieniši. Pvz: „Labai sunku

¹³⁴ Kristeva, J. Psichoanalizės galios ir ribos. Maišto prasmė ir beprasmybė I. Vilnius: Charibdė, 2003.

¹³⁵ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 69.

¹³⁶ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 11.

¹³⁷ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 9.

¹³⁸ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 161.

kalbėtis pačiam su savimi...“¹³⁹. Iš tiesų, moteris užima didelę vietą pagrindinio romano veikėjo pasaulyje. Egzistuoja ne tik minėtoji Ana, bet ir Julija. Pvz: „Julija ne iš tų moterų, su kuriomis ne kartu užmiegame, o kartu atsibundama“¹⁴⁰, Virginija („Virginija priklausė pirmajam tipui – negraži, grubiai sukalta, be fantazijos“)¹⁴¹ ir kitos. Tačiau svarbiausia pagrindiniam romano veikėjui yra Marija. Jai skiriamas didžiausias dėmesys. Pvz: „Bažnyčios varpinės aikštelė, į kurią Marija mane atsivedė, kad paklausyčiau varpų tylos“¹⁴². Marija - tai pagrindinio romano veikėjo – Roberto (Robio) meilė, kuri nuolat įsiterpia į pagrindinio romano veikėjo atsiminimus. Marija padeda pagrindiniam personažui suvokti „tris sekundės“ - tarpą tarp žmogaus ir vyro. Pvz: „Gerti mažiau reikia, sako Marija. Suprantu, ji sako man kaip žmogui, ne kaip vyrui, kadangi vyrui sakyti tokius žodžius beprasmiška“¹⁴³.

Pagrindinis romano veikėjas armijoje „pavirto“ ciniku, kuris daug keikiasi („blet“ arba „pizdec“). Vis tik, daroma prielaida, kad keiksmų „dėka“ jis maištauja prieš tradicinius prisiminimų raiškos būdus.

Daugelyje tautų galima atrasti maištininkų, kuriems labai svarbūs vieni ar kiti dalykai. „Trijų sekundžių dangaus“ pagrindiniam veikėjui rūpi ne tik egzistenciniai klausimai, bet ir nenoras prarasti žmogiškosios sąmonės pagrindų, nes šis praradimas jam tolygus prarastai atminčiai. O atminties raiška įgauna dar vieną atspalvį – žmogiškąją sąmonę. Šis reiškinys priskirtinas prie atminties funkcijų. Taigi pagrindinis romano personažas atlieka ne vieną atminties funkciją; jis jau ne tik sunkiai suprantamas maištautojas prieš tradicinę prisiminimų formą, bet ir savotiškas žmogiškosios sąmonės globėjas. Jis toleruoja keistus žmogaus elgesius. Romane rašoma: „Būna gyvenime tokių keistų laikotarpių, kai viskas staiga dingsta, po to vėl atsiranda, o tu, ką tik ištrūkęs iš alkoholiu varomos mašinos, atrandi save velniai žino kur, velniai žino ką darantį, pavyzdžiui, matai save nuogą“¹⁴⁴.

Romane vietoje priežasties, kodėl vyko atitinkami įvykiai, tarnaujant desantininku, esmine problema laikoma pasekmė. Kalbama apie įvairias situacijas, bet iš esmės nekalbama apie tų situacijų priežastis. Vyrauja „sausai“ faktai, kurie nepaaiškinti ir neišplėtoti. Pvz: „, Marijai rūpėjo bažnyčios, man rūpėjo Marija, aš nerūpėjau pats sau“¹⁴⁵. Tiesa, kai kurie „drasūs“ teiginiai yra suprantamai paaiškinti, taip pastebint veikėjo poziciją vienu ir kitu klausimu. Pvz: „Mes negalime mylėti motinų, nes jo velniškai toli, net mūsų adresas ant laiškų vokų – Polievaja pošta, tai beveik visur ir niekur, ir kai esi tokioje sumautoje padėtyje,

¹³⁹ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 36.

¹⁴⁰ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 202.

¹⁴¹ Ten pat, p. 202.

¹⁴² Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 190.

¹⁴³ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 164.

¹⁴⁴ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 160.

¹⁴⁵ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 128.

mylėti motiną yra beviltiška, nes meilė reikalauja atsako, o atsakas visuomet vėluoja savaite ar dvi“¹⁴⁶.

Knygoje „Maišto prasmėje ir beprasmybėje“ teigiama, kad atminties pagalba galima išsiskverbti į savo vidų. Kartais, kai labai sunku, galima pasikalbėti su savimi. Akivaizdu, kad pagrindinis romano personažas išgyvenimais ir samprotavimais dalinasi ne tik su pačiu savimi, bet ir su kūrinio skaitytojais, tarytum laukdamas jų reakcijos. Pvz: „Kad tu žinotum, kokie baisūs yra gražūs vyrai. Savime suprantama, šiame teiginyje yra ir atvirksčias, išvirksčtinis teigimas – aš nesu gražus vyras. Tačiau gražūs jie būna tik ekranuose, šalia pakenčiamai atrodančių moterų“¹⁴⁷.

Romanas „Trys sekundės dangaus“ gali būti laikomas „pretekstu susidomėti atminties konstravimo galimybe. Tos atminties konstravimo galimybės pirmiausia sietinos su knygomis, kuriose pasakojami įvykiai, nutikę prieš daugelį metų ir tekstais, kuriuose po tam tikro laiko bandoma atgaminti praeities įvykius bei perteikti savo patirtį“¹⁴⁸. Pagrindinis romano veikėjas atitinka atminties modelį, kuriuo galima nurodyti laiko tarpą (nebūtinai ilgą), praleistą vienoje ar kitoje aplinkoje. Per tą laiką galima ir kardinaliai pasikeisti, net prarasti gyvenimo orientaciją. Pvz: „Mes seniai, mes pasenome kur kas labiau, nei gali pasenti žmogus per porą metų. Bet mes ir suvaikėjome, nes per ilgai žaidėme karinius žaidimus. Žinome, kaip žudyti, bet nelabai nutuokiame kaip gyventi“¹⁴⁹.

Pagrindinio romano personažo pasaulyje maištaujama prieš tradicinę sąmonę, todėl išvelgiami ir sąmonės srauto pažeidinėjimai, kurie aiškinami ir skaitytojui. Jo netiesiogiai prašoma nesijausti keistuoliu, jeigu jam kartais nepavyksta suvokti pačiam savęs. Pvz: „Kai tu geri alkoholį, tavo sąmonė būtinai aptemsta kitoje dimensijoje, ir nors tu tebesėdi prie stalo, tebekalbi ir tebekilnoji indus su gėrimais – tave skiria tarpas ir tu aiškiai suvoki, kad geri vienas. Kalbi, myliesi, geri – ir visą laiką vienas“¹⁵⁰. Postmodernistinis romano herojus tai pastebėjo ir jaučiasi vienu iš savo kartos žmonių, kurie žiūrėdami į jūrą, nieko nemato. Taigi galima išvelgti ir kritiką ne tik sau, bet ir visai savo kartai, kuri nesugeba paprastuose dalykuose išvelgti nieko ypatingo, išskyrus tai, ką mato akivaizdžiai. Pvz: „Ėmiau pastebėti žmones, sėdinčius bare, kavinėje, einančius gatve, stovinčius prie upės arba ežero su meškerykočiu rankose, net vairuojančius automobilį – visi jie, žiūrėdami į jūrą, nematydavo nieko. Visų tas pats bukaprotiškas žvilgsnis. Kaip ir mano. Vadinasi, ne vienas“¹⁵¹.

¹⁴⁶Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 131-132.

¹⁴⁷ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 139.

¹⁴⁸ Gedutis, A. Kaip viskas vyko iš tikrųjų, arba atminties konstravimo strategijos. Vilnius: LMA, 2006, p. 10.

¹⁴⁹ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 189.

¹⁵⁰ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 11.

¹⁵¹ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 11-12.

Postmodernistinis romano herojus yra tarytum laiko vergas, jis pats priklauso nuo laiko galių ir tai jam neleidžia pasukti laiko viena ar kita norima kryptimi. Negalėjimas pasukti laiko pirmyn ar atgal priverčia netekti laisvės. Pvz: „kai tu realiai išgyveni laisvės praradimo pojūtį, tu susipažįsti, ką reiškia būti belaisviu“¹⁵². Taip pat nepavyksta išvengti ir kančios, kuri yra „iskaičiuota“ į egzistenciją, laiko intervalą, kurį jis (pagrindinis romano veikėjas) skirsto į: laiką laisvėje ir laiką kariuomenėje. Pvz: „Gyvendamas laisvėje tu susiduri su kančios apraiškomis, bet jos būna labai atsitiktinės, fragmentiškos, dažniausiai vos apčiuopiamos ir beformės. O štai kariuomenėje kančia įgauna tikrąjį savo turinį ir formą“¹⁵³.

VIEŠOSIOS ATMINTIES REFLEKSIJOS IŠRAIŠKA SIGITO PARULSKIO ROMANE „TRYS SEKUNDĖS DANGAUS“

Viešosios atminties refleksija – tai būklė, kai kasdienybės tikslu, orientyru tampa viešosios istorijos perkėlimas į vidų, pastanga kolektyvinę sąmonę perdaryti sava. Atliekant viešosios atminties išraiškos analizę, S. Parulskio tekstas lyginamas su tam tikromis knygomis apie istoriją ir kultūrą bei nustatomas individualus rašytojo indėlis į viešosios atminties „transformacijas“.

Knygoje „Kultūrinė psichologija“ (1995) **Vytautas Kavolis** (1930-1996) aiškina, kad „istorinė psichologija – tai psichinio funkcionavimo būdo, apėmusio tam tikru istorijos periodu didelį individų skaičių, pokyčių tyrinėjimas. Kiek turėtų būti tokių individų, kad atkreiptų kultūrologo dėmesį, yra mažiau svarbu, nei tai, kad jis pirmiausia turi reikalą ne su atskiru asmeniu, nors pastarasis yra iš tiesų svarbus istorijos veiksnys“¹⁵⁴. Pagrindinis romano „Trys sekundės dangaus“ veikėjas iš esmės tampa savotišku psichologu, kurio tyrinėjimo objektas – istorija, ir jis turi šansą ją analizuoti. Taip pat jis analizuoja save, savo patirtį, taip pat atlieka tam tikrą stebėtojo funkciją, nes domisi, kaip sekasi ir kitiems jo likimo broliams. Jam jie iš tiesų svarbūs, jų sąmonė jam svarbi kaip savo paties ir todėl jis trokšta ne tik juos pažinti, bet ir pažada prisiminti juos (ar bent jau kai kuriuos iš jų), kai baigsis tarnybos laikas Vokietijoje. Tarkime, kalbant apie geriausią postmodernistinį romano herojaus draugą kariuomenėje – Igorį, galima pacituoti šį sakinį iš romano: „Igoris visam likusiam laikui lieka čia, Vokietijoje, bent jau mano atmintyje“¹⁵⁵.

¹⁵² Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 150.

¹⁵³ Ten pat, p. 150.

¹⁵⁴ Kavolis, V. Kultūrinė psichologija. Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 8.

¹⁵⁵ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 189.

V. Kavolis, kalbėdamas apie kultūrą, pirmenybę teikė labiau tautinei (visuomeninei), o ne individualiai sąmonei. Pagrindinis S. Parulskio romano veikėjas apie kultūrą mąsto žiūrėdamas ne tik iš savo sąmonės horizontų, jam rūpi visuma. Labiausiai jį domina karta, kuri neturi „savo“ muzikos, stabų ir t.t. Pvz: „Mane domina karta, kuri beveik neturi „savo“ muzikos, savo stabų, jokio supratimo apie tėvynę, istoriją, meilę, pinigus, šeimą, atsakomybę“¹⁵⁶. Romano veikėjui „nusispjauti“, kas yra jo karta. Pvz: „Tiesą sakant, man nusispjauti, kas yra mano karta. Gali būti, kad jos apskritai nėra“¹⁵⁷. Vadinas, šiuo aspektu S. Parulskio veikėjas prieštarauja V. Kavolio mąstymui, kuriame propoguojamas atsakingas požiūris į tėvynę, istoriją, taip pat ir savo kartą. Jis dominuoja iš esmės visame kultūrologo tekste.

Sibiro tremtinės **Onutės Alksninytės-Garbštienės** dienoraštyje „Sibire...tremtinių žeme: dienoraštis: 1942-1956“¹⁵⁸ akivaizdi realybės rekonstravimo pastanga. Tai viešosios (visuomeninės) atminties svarbiausia funkcija. Tremtinės dienoraščio ir S. Parulskio romano pagrindinė tema – sociume (visuomenėje) gyvenantys žmonės, tad ta pati visuomenė tuos žmones turėtų prisiminti kaip asmenis, kurie išdrįso papasakoti apie skaudžius laikus ir tų laikų situaciją be jokios baimės. Kita vertus, tiek dienoraščio autorės, tiek S. Parulskio tekstai byloja, kad jų kūrėjai mums, skaitytojams ir vertintojams, suteikia galimybę perkelti jų tekstų dėka sukurtą viešąją istoriją į vidinę, yra galimybė kolektyvinę sąmonę perkelti į savą. Tokiu būdu atsiranda patirtis, kuri iš tiesų aktuali ir naudinga, nepaisant to, kad neteko savo akimis visko matyti.

S. Parulskis – individualistas, tačiau savo individualumu jis sugebėjo puikiai perteikti viešąją atmintį į vidinę, į tą atmintį, apie kurią yra kalbėjęs **Antanas Škėma** (1910-1960) romane „Balta drobulė“¹⁵⁹. Ką daro Parulskio veikėjas, tą daro ir Škėmos minėto romano veikėjas – Antanas Garšva. Realybės skiriasi, bet iš esmės tas pats. Tas pats veiksmas patalpinamas romano žanro tinkle, tiek Škėmos, tiek Parulskio romane svarbi tampa estetika. Konkrečiau sakant, abiejų romanų pagrindiniams veikėjams aktualus gėrio ir grožio akcentavimas anaipol ne estetiškoje aplinkoje. Kaip pavyzdį galima paminėti ištrauką iš Parulskio romano: „Kareivinėse išvietė – viena švariausių vietų“¹⁶⁰. Kaip pavyzdys nurodytas epizodas ir Škėmos romano: „Mano tėvas mylėjo gamtą. Prisimenu mudviejų nuostabius pasivaikščiojimus Nemuno krantu Aukštojoje Panemunėje“¹⁶¹.

¹⁵⁶ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 8.

¹⁵⁷ Ten pat, p. 8.

¹⁵⁸ Alksninytė-Garbštienė, O. Sibire...tremtinių žeme: dienoraštis: 1942-1956.

¹⁵⁹ Škėma, A. Balta drobulė. Vilnius: Baltos lankos, 2003.

¹⁶⁰ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 104.

¹⁶¹ Škėma, A. Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 76.

Romano autorius S. Parulskis į vidinę atmintį įnešė cinizmo, sulaužytą tradicijų, bet nepaisant to, sugebėjo atverti akis visų pirma sau pačiam, o visų antra – ir skaitytojui. Akivaizdu, kad jam rūpėjo visuomenės nuomonė ir jis troško, kad visuomenė prisiminimus apie atitinkamus istorinius įvykius perkeltų ir į savo vidų. Tiksliau kalbant, kiekvieno individo sąmonė turi priimti istoriją, nes tai yra kultūros ir dvasios reikalas.

Teigtina, jog S. Parulskis yra patirties rašytojas, fiksuojantis savo vidinio išgyvenimo detalų reljefą, gylį, sielos „iškasenas“. Vienas iš refleksijos būdų yra patirtis, kuria jis noriai dalinasi su skaitytoju. Pabrėžtina, kad erdvė S. Parulskio romane „Trys sekundės dangaus“ kartais išsiplečia ir tuo metu įtraukia skaitytoją į vidų, priverčia jį bent jau savo sąmonės gilumoje pasijusti pačiu romano veikėju ir tam tikra prasme pasijusti ir pačiu romano autoriumi. Juolab, jog ir pats S. Parulskis nevensia susitapatinti su skaitytoju, ypač, kai kalba apie savo kartos skaitytoją. Pvz: „Mano kartos žmonės (Be abejo, jų tarpe yra ir pats Parulskis) mėgaujasi savo minios baime, teise likti laiko ir istorijos nuošalėje, rūkyti ir godžiai tylėti“¹⁶².

Romane atminties refleksija reiškiasi tokiais būdais: postmodernistinis kūrinio herojus kalba pirmuoju asmeniu, kalba apie praeitį, dabartį, kartais ir apie ateitį. Tai, kad romano veiksmas vyksta ne uždaroje aplinkoje, o sociume (visuomenėje), natūralu, kad atsiranda ir egzistencinis kontekstas. Viešojo atmintis keliami į vidinę atsižvelgiant ir į egzistenciją. Be to, S. Parulskis save laiko postmodernia asmenybe. Neaišku tik tai, kokia asmenybe jis laikė save, kai tarnavo desantininku: postmodernistiniu, modernistiniu ar tiesiog eiliniu piliečiu, kuriam nelabai rūpi, kas yra modernizmas ar postmodernizmas.

Kasdienybės estetika dar sovietmečiu buvo labai ryški **Birutės Vilimaitės** (g. 1949) novelėse. Literatūrologė **Elena Baliutytė** įvairiais aspektais besireiškiančios kasdienybės estetikos rado Leonardo Gutausko romanuose, taip pat ir prieštaringai vertinamo Mariaus Ivaškevičiaus prozos kūrinuose. Anot poetės ir literatūrologės **Paulina Žemgulytė** (g. 1942) teigimu, ir S. Parulskio romane „atsiveria didelis estetizmo klodas“¹⁶³. Iš tiesų, romane daug kur pasireiškia jo autoriui būdingas eseistinis mąstymas. Pvz: „Bažnyčių kupolai, ypač jeigu stebėsime juos iš vidaus, žiūrėsime ilgai, užvertę galvas, kol akyse ims truputį raibuliuoti, o smilkiniuose ims tvinkčioti nelabai malonus svaigulys, bažnyčių kupolai bus panašūs į parašius“¹⁶⁴.

Anot P. Žemgulytės, S. Parulskio romano tekstuose „nyksta metafizinis lygmuo, o dominuoja juslinis ir suklesti eseistika. Metafizinio ir juslinio lygmens santykis

¹⁶² Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 180.

¹⁶³ Žemgulytė, P. Naujojo tūkstantmečio literatūra. Vilnius: 2003. Prieiga per Internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2937&kas=straipsnis&st_id=1790

¹⁶⁴ Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 131.

leidžia apibūdinti postmodernizmą, su kuriuo jos santykis pastaruoju metu darosi komplikuoatas”¹⁶⁵. Ko gero, pačiam S. Parulskiui toks santykis niekada neatrodys komplikuoatas, nes jis pats savo asmenybe bando tą komplikaciją sukurti.

¹⁶⁵Žemgulytė, P. Naujojo tūkstantmečio literatūra. Vilnius: 2003. Prieiga per Internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=2937&kas=straipsnis&st_id=1790.

ATMINTIES RAIŠKOS ASPEKTAI SIGITO PARULSKIO POEZIJOJE

ATMINTIES RAIŠKOS IR FUNKCIONAVIMO ANALIZĖ SIGITO PARULSKIO POEZIJOS RINKINYJE „IŠ ILGESIO VISA TAI“

„Iš ilgesio visa tai“¹⁶⁶ – poezijos rinkinys, atsiradęs iš tuštumos, nerimo ir noro prisiminti tai, kas privertė pasijusti tuščiu bei dėl kažko nerimauti. Šio rinkinio lyrinio subjekto vienas pagrindinių tikslų – konstruoti atmintį, atminties raišką, jos funkcijas. Konkrečiau kalbant, - sudėlioti prisiminimus nuo vaikystės iki šių dienų ir priversti skaitytoją suvokti, kad atminties konstravimas turi turėti tam tikrą seką ir tapti savotiška dëlione.

S. Parulskio eilėraščių lyrinis subjektas bando prisiminti, kiek įmanoma daugiau akimirų iš savo praeities, todėl natūralu, kad poezijos rinkinyje reiškiasi ir funkcionuoja atmintis. Atmintis, funkcionuojanti kūrinyje, yra nerimastinga ir siekianti neužgniaužti ne tik praeities įvykių savyje, bet ir mąstysenos, kilusios iš patirties. Todėl ryški pastanga suformuluoti svarbius egzistencinius klausimus skaitytojui, nors ir neskatinama ieškoti atsakymo. Tai labiau retorinio pobūdžio pamąstymai, kurie, ko gero, aktualūs ir pačiam lyriniam subjektui:

*kokios tautybės yra žemė
praryjanti gyvus
kokios tautybės yra prostitutė
kuri kas kartą paimdama pinigus
pravirksta
kokios tautybės yra lygintuvas
kuris pradegina smegenis ir perdega
pats
pasiekęs atmintį.¹⁶⁷*

¹⁶⁶ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990.

¹⁶⁷ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 41.

Eilėraščių rinkinyje lyrinis subjektas nuolatos prisimena ne tik tai, kas jam itin brangu („motina“, „prosenelė“), bet ir tai, kas nesuteikia malonių pajūčių:

*kančia yra prisiminti
užspringusį laiką
pasikorusią šviesą
išžagintą veidrodį.¹⁶⁸*

Kūrinyje „Iš ilgesio visa tai“ lyrinis subjektas kančią suvokia netradiciškai. Jam kančia – tai nubudimas griuvėsiuose, esant purvinam ir nematant šviesos, kuri vestų į gražesni rytojų. Didžiausia kančia lyrinis subjektas laiko suvokimą, kad niekad nepabus iš bjauraus sapno, kuriame sapnuoja gyvenimą:

*kančia yra kas rytą nubusti
griuvėsiuose
purvinais pirštais
kančia yra žinoti
kad kiekvieną rytą nubusi
savo paties griuvėsiuose
ir kančia yra suprasti
kad negali nenubusti.¹⁶⁹*

Kai kuriuose eilėraščiuose pastebimas maištas. Pavyzdžiui, eilėraščio „Pradžios mito nuolaužos“ antrojoje dalyje lyrinis subjektas maištauja prieš savo mokytoją, kuri, anot jo, yra puskvaišė ir yra labiau panaši į vyrą, nei į moterį. Jis net nepabijojo nusišlapinti priešais mokytojos langus vardan to, kad išreikštų nepasitenkinimą ja, taip maištaudamas prieš jos aprangą, gyvenimo būdą, elgesį ir charakterį:

*kai buvai mažas
tyčia kartą šlapinausi prieš
žemus langus
senus puskvaišės mokytojos
kuri turėjo*

¹⁶⁸ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 65.

¹⁶⁹ Ten pat, p. 65.

*apkiautusia ožką Bertą
nešiojo didelius vyriškus
pusbačius ir sudėvėtą maldaknygę.¹⁷⁰*

Akcentuotina eilėraščių lyrinio subjekto sąmonės raiška. Lyrinis „aš“ sukuria labai įdomias laiko, erdvės ir pasakojimo struktūras:

*mirtis čia gražiausia seselė, kuri atsiduoda
sapne.
Erdvės tiktai tiek, kiek apgėbia lango
Aukštis ir plotis,
O laikas sustingęs ilgam pastipusios varnos
sparne.
Čia naktį kiekvienas kaip į savo drungną
Gyvybę
į lovą dantim įsikibęs, kaip į altorių –
į stiklą, žvaigždėm negyvom nusagstyta, į ribą
tarp vakar ir šiandien.¹⁷¹*

Eilėraščių lyrinis subjektas yra ir pasakotojas. Jis pasakoja ne konkrečiai apie save, o apie savo patirtį. Jis neišvengia ironijos, gal tiksliau, cinizmo:

*nėščia motina
darinėjanti žarnas
melsvas
mėlynos motinos kasa
aš
dar negimęs
jau kruvinu
veidu.¹⁷²*

Poezijos rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ dažnai prisimenami vaikystės įvykiai ir lyrinis subjektas prisipažįsta, kad buvo jautrus vaikas ir mylėjo mamą. Mama jam – tarsi pagrindas,

¹⁷⁰ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 10.

¹⁷¹ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 63.

¹⁷² Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 9.

ant kurio laikėsi jo vaikiški jausmai. Tačiau jis nedirsdavo pasakyti, kad beprotiškai jaudindavosi dėl mamos, kai ji dirbdavo:

*laukdamas grįžtančios
motinos
iš naktinės pamainos
žvelgdavau
į siaubingus pasaulius
ant griūvančio namo
lubų...
nubusdavau
pajutęs šalia
sunkiai alsuojantį sapną
ir nedirsdavau pasakyti
mama
aš ilgai meldžiausi
dėl tavęs.¹⁷³*

Poetinio pobūdžio kūrinio lyrinio subjekto patirtis tarytum liudija, kad, norint prisiminti, išreikšti savo patirtį, tenka pajusti asmeninius skausmus: kančią, baimę, pyktį. Ypatingai jis pyksta ant pasaulio, jam atrodo keista, kad viskas pasibaigia mirtimi ir nėra nieko amžino. Jo manymu, žmogus, kuris visą gyvenimą kenčia, turi teisę į gražesnę pabaigą, nei į mirtį, kuri traktuojama kaip tuštuma. Tuštuma, kuri lyriniam „aš“ asocijuojasi su negeru kvapu, simbolizuojančiu žmogaus gyvenimo pabaigą:

*kaip aš numiręs paskleisiu nemalonų kvapą
trečiąją dieną –
neturėdamas kūno –
kaip aš numirsiu –
numirsiu.¹⁷⁴*

Rinkinio lyrinis subjektas prisimena asmenines nuoskaidas, kurios, anot jo, negali pasibaigti laimingai kaip pasakoje, nes gyvenimas – ne pasaka. Jo prisiminimai baigiasi

¹⁷³ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 12.

¹⁷⁴ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 43.

atsimušimu į tuštumą, taip sukeldami naujas pykčio ir ilgesio bangas. Poezijos rinkinio „Iš ilgesio visa tai“ lyrinis subjektas tikriausiai giliai širdyje tikisi geros pabaigos, bet yra realistas ir supranta, kad nei vienas jo praeitis įvykių nesibaigė gerai, todėl jis toliau pyksta. Jo manymu, gyvenimas – lyg pianinas, kuriuo norėtusi išmokti skambinti, bet neturima pirštų, norėtusi klausyti pianino teikiamos muzikos, bet neturima klausos. Tai reiškia, kad visi įvykiai galėtų baigtis laimingai, bet nėra jokios vilties, kad taip atsitiks:

*apie pianiną papasakot
trapų baltą jo korpusą
masyvų juodą jo garsą
baltus juodus jo klavišus
smengančius ir neiškylančius
papasakot kaip aš juo grosiu
neturėdamas pirštų
kaip klausysiuos melodijos
klausos neturėdamas.¹⁷⁵*

Kaip ir romane „Trys sekundės dangaus“, taip ir poezijos rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ S. Parulskio eilėraščių lyrinis „aš“ sukuria savotišką formulę, kurios rekomenduojama neperžengti, nes tuomet atmintis liks tik tuščiu lauku. Norima pasakyti, kad jei atsirinkinėsime, ką prisiminti, tai atmintis taps nebeįdomi struktūra. S. Parulskio lyrinis subjektas stengiasi prisiminti kiek įmanoma daugiau. Su ypatingu ilgesiu jis prisimena prosenelę. Ji jam labai brangi, jos mirtis jam atnešė daug skausmo. Jis save palygino su mirštančiu paukščiu:

*aristokratiško
apdaro kraštas
prislėgtas plačiu
ankkapio
luitu kažkur Žemaitijoje
smarkiai
plazda vėjuje
kaip gęstantis paukštis
proanūkio krūtinėj.¹⁷⁶*

¹⁷⁵ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 43.

Eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ pastebima, kad lyrinio subjekto atmintis persmelkta ironija. Lyrinis „aš“ ironiškai kalba apie savo pirštą, kurį būdamas vaikas privėrė durimis. Šis prisiminimas aiškinamas taip: kai sužeistas pirštas pajuosta, tuomet pradeda slinkti kaip ir pats gyvenimas, juk menkiausia traumele – tai menkas žingnis į gyvenimo pabaigą. Kartais žmogus nepajaučia, kaip tolsta nuo jo gyvenimas:

*mano rankų pirštas
antras pagal dydį
eidamas aštuntus metus
pateko tarp durų senoj
klebonijoj – pradinėj mokykloj
nagas pajuodo ir slinko
tolyn nuo manęs
taip žiūrėjau į tamsų
pavasario ledą ant
dumblėto Obelių ežero
ir žinojau
kad žuvys
plauks į tą pusę
kur vėjas nuneš iškorėjusias
lytis
kur nagas nuslinks
ten bus
ir mano gyvybė
žiūrėsiu.¹⁷⁷*

Susidaro įspūdis, kad eilėraščių lyrinis „aš“ išdrįsta prisipažinti sąžiningas akistatoje su pačiu savimi bei skaitytoju, jis turi drąsos prisipažinti ir tuo pačiu prisiminti, kad baimė jam - nesvetimas jausmas. Baimė jam – tai būti nedora asmenybe. Kad ir koks jis buvo ir yra, net nenori būti nedorėliu, nori būti geru žmogumi, žinoma, kaip ir kiti, turinčių tam tikrų ydų:

tėvas sakė kad būsiu

¹⁷⁶ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 16.

¹⁷⁷ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 10.

nedoras

*- nebūsiu.*¹⁷⁸

Eilėraščio rinkinio lyrinio subjekto pasaulyje galima išvelgti idomų ir keistoką mąstymo būdą, kuris iš tiesų reiškia troškimą galų gale suvokti, kas yra kas. Jis bando prisiminti menkiausias akimirkas ir bando paaiškinti, kad ir menkiausi įvykiai gali priversti žmogų susimąstyti, ne visada aišku, apie ką, bet aišku, kad to reikia:

cigarečių pakelis pasibaigia

kad atplėščiau kitą

galvodamas:

nepasibaigė cigarečių pakelis

paukštis atskrenda patupi

*ir nuskrenda kad galvočiau.*¹⁷⁹

VIEŠOSIOS REFLEKSIJOS IŠRAIŠKA SIGITO PARULSKIO POEZIJOS RINKINYJE „IŠ ILGESIO VISA TAI“

Eilėraščių rinkinio „Iš ilgesio visa tai“ lyriniui subjektui svarbi visuomenė, kurioje jis gyvena, rūpi visi veiksniai, susiję su ja, apskritai, jam rūpi jis pats. Teigtina, jog eilėraščių lyrinis „aš“ tam tikra prasme sutinka su V. Kavolio idėja, rasta knygoje „Kultūrinė psichologija“¹⁸⁰, kad „kiekviena asmenybė yra svarbus istorijos veiksnys“¹⁸¹. Vis dėlto, lyrinis subjektas kritikuoja visuomenės normas ir, apskritai, jo laikotarpio žmones, jie jam atrodo nesuprantami ir labai bjaurūs. Eilėraštyje „Bjaurumas triumfuoja“ kalbama, kad šiais laikais žmonėms užtenka tik pasvajoti ir tikimasi, kad viskas bus pasiekta, ko trokštama. Iš esmės galvojama tik apie valgtį ir amžinąjį gyvenimą:

Atsiprašant klozetas

Nešantis ošiantį srautą –

Kurortinio krioklio provaizdis

Krioklio papėdėj stovi tu

Mąstantis apie amžinybę ir

¹⁷⁸ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 11.

¹⁷⁹ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 38.

¹⁸⁰ Kavolis, V. Kultūrinė psichologija. Vilnius: Baltos lankos, 1995.

¹⁸¹ Kavolis, V. Kultūrinė psichologija. Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 8.

vakariene.¹⁸²

Eilėraščių rinkinio lyrinis subjektas yra savotiškas psichologas, kuris analizuoja ne tik save patį, bet ir kitus, taip pat atlieka tam tikrą stebėtojo funkciją, kuri jam leidžia išsakyti mintis apie tai, ką jis mato ar bent jau nujaučia. Žinoma, jam visada yra neaiškumų, bet tuos neaiškumus jis bando išspręsti su skaitytoju, „atidarydamas“ savotišką forumą:

Dvasingumas – daiktai, kurie nėra didesni už sielą, keliaujančią, gaubiamą įkvėpimo?

Galvojimai apie tobulumą – veidrodžio regėjimai, atvaizdai, trupantys, kas akimirka, bet neišnykstantys: tarp jų švysčioja siela, baltoji žuvis kalnų krioklyje?

*Idealai – figūros, praradusios savo šešėlius, šviečiant dirbtinei patyrimo šviesai?*¹⁸³

Atrodo, jog eilėraščių rinkinio lyrinis subjektas mano, kad kultūra suteikia galimybę išlikti, taip pat suteikia galimybę ir prisiminti tai, kas buvo praeityje. Dažname jo eilėraštyje funkcionuoja kultūros sąvokos ar jos apraiškos. Poezijos rinkinio „Iš ilgesio visa tai“ lyrinis subjektas apie kultūrą mąsto žiūrėdamas ne tik iš savo sąmonės horizontų. Jam rūpi visuma. Todėl kultūriniai ypatumai įeina į bendrą minčių ir pergyvenimų analizės visumą ir taip atmintis tampa kultūros dalimi. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Traktatas apie ilgį“, remdamasis minėta minčių ir pergyvenimų visuma, suformuluoja kai kurias kultūrinės sąvokas, naudojantis tik sava patirtimi, savu supratimu. Pvz: „Poetas – sūnus, pradėtas puolusio angelo, kuris, supančiotas nuodėme, baisiai ilgėjosi dangaus“¹⁸⁴.

S. Parulskio eilėraščių lyrinio „aš“ patirtis eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ lyginama su minėtu ir analizuotu Onutės Alksninytės-Garbštienės dienoraščio „Sibire...tremtinių žemė: dienoraštis: 1942-1956“¹⁸⁵ herojės išgyvenimais. O. A.-Garbštienės kūrinys šiuo atveju pasirinktas kaip tam tikras pagalbinis šaltinis, padedantis išryškinti viešosios atminties „perkėlimus“ į vidinę S. Parulskio eilėraščių rinkinyje, nepaisant to, kad tai gana skirtingų žanrų knygos: O. A.-Garbštienės dienoraštis – tai atsiminimų knyga, o S. Parulskio poezijos knyga – tai grožinė literatūra. Tiesa, Sibiro tremtinės knygoje išreikšta viešoji atmintis suprantama lengviau, negu S. Parulskio poezijos knygoje. S. Parulskio kūrinys viešoji atmintis suvokiama kaip atmintis, kuri žinoma ne tik pačiam lyriniam subjektui ir ir kitiems, tačiau daroma prielaida, kad kiti tai nelabai suvokia, todėl lyrinis subjektas atveria jiems akis. Taigi bandoma į skaitytojo sąmonę „nukelti“ visų žmonių

¹⁸² Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 68.

¹⁸³ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 26.

¹⁸⁴ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 36.

¹⁸⁵ Alksninytė-Garbštienė, O. Sibire... tremtinių žemė: dienoraštis: 1942-1956. Vilnius: LRS, 1993.

atminimus, kurie turimi omenyje arba tiesiog įsivaizduojami. Žinoma, vienas iš jų ir pats lyrinis subjektas:

Kai kraujo

Kontūrus vėjas užklojo

Mes vėl skridome viršum

Žaislinių smėlynų vėl

Jautėm juodą troškulį

arba ilgesį.¹⁸⁶

Primenama, kad O. A.-Garbštienės knyga – tai vienas unikaliausių lietuvių, visa pirma tai istorijos, o po to – literatūros, šaltinių, kurių rašė tremtinė mokytoja O. A.-Garbštienė Soldykalyje, Rytų Sibire. Tremtinės dienoraštyje užfiksuoti įvykiai šiomis dienomis yra tapę istoriniai, o jų visumą sudaro prisiminimai. Perskaičius tremtinės dienoraštį ir S. Parulskio eilėraščius, keliamas klausimas: Kas gi kentėjo labiau: O. A.-Garbštienė ir jos aplinkos žmonės ar S. Parulskis, kuris vis dar kenčia, nes nėra tvarkos šių laikų pasaulyje? Suprantama – tai itin sudėtingas klausimas ir aiškumų nėra daug. Aišku tik tai, kad O. A.-Garbštienė, tiek S. Parulskis troško, kad jų patirtis, jų mąstymas liktų skaitytojų sąmonėje. Savo ruožtu, S. Parulskis „griežtais“ eilėraščiais bandė pakeisti pasaulį ir žmonių mąstymą. Tiksliau sakant, jam rūpėjo rekonstruoti žmonių sąmonę ir tikrą realybės vaizdą. Šiuo atveju, panašus tikslas išvelgiamas ir O. A.-Garbštienės knygoje.

O. A.-Garbštienės dienoraštyje taip pat akivaizdus realybės rekonstravimo vaizdas. O realybės rekonstravimas – tai viešosios (visuomeninės) atminties svarbiausia funkcija. O. A.-Garbštienės dienoraščio ir S. Parulskio eilėraščių pagrindinė tema – žmogus.

Sibiro tremtinė dienoraštyje mėgino savą žmogiškąją ir autentišką atmintį (tai, ką ji patyrė ir suprato) tam tikra prasme perkelti į vidinę žmonių atmintį, kad žmonės (ypač jauni) suvoktų, kas yra kančia. S. Parulskio eilėraščių lyrinis „aš“ atlieka praktiškai tą patį procesą kaip ir O. A.-Garbštienė, tačiau jo pagrindinis tikslas - kitoks. Jam svarbiausia, jog žmonės suvoktų patys save, nes dar daug ko nežino:

Kiekvieną rytą

mes išslystam iš drėgnų

palapinių veidais į žemę

nė nesapnavę

¹⁸⁶ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 39.

*Kiekvieną rytą
Mes pasiverčiam įniršusiais
Angelais su arklio kanopom
Prisisegę dar nepražydusius
sparnelius*

*Kiekvieną rytą
Mes skrendame virš
Miniatiūrinės dykumos
Jausdami juodą troškulį
arba ilgesį.¹⁸⁷*

¹⁸⁷ Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Vaga, 1990, p. 98.

IŠVADOS

1. S. Parulskio esė rinkinys „Nuogi drabužiai“ siejamas su atitinkamais kūriniais, ieškant ir analizuojant modernų laiką, kuriuo remiantis siekiama išryškinti naują požiūrį į laiko sampratą.
2. Esė rinkinyje „Nuogi drabužiai“ praeitis tam tikra prasme perkeliama į dabartį, remiantis kai kurių autorių tekstais ir tokiu būdu bandant paryškinti praeities faktus „paverstus“ dabartimi, esamuoju laiku.
3. S. Parulskio romanas „Trys sekundės dangaus“ siejamas su kultūrinėmis ir istorinėmis knygomis, atsižvelgiant į paties romano autoriaus indėlį į „transformacijas“, kurių metu viešoji atmintis tam tikra prasme perkeliama į vidinę.
4. Romane atmintis akivaizdžiai įprasminama ne išore, o tik vidine sąmonės struktūra, moralinėmis pozicijomis, apsisprendimu tam tikrai raiškai. Daug metaforų, tai, kas buvo istorija, transformuojama literatūrinėmis technikomis.
5. Eilėraščių rinkinyje „Iš ilgesio visa tai“ didžiausias dėmesys skiriamas požiūriui į pasaulį, prieš tai patyrus asmeninių išgyvenimų: kančių, pykčių bei baimių bei akcentuojama, kad praeitis turi visada prisimenama, nes neprisimenant praeities, yra sunku žiūrėti į ateitį.
6. Eilėraščių rinkinio lyrinio subjekto pagrindinis tikslas – perkelti savą patirtį į skaitytojų sąmonę tam, kad žmonės suprastų patys save.

SUMMARY

Master thesis „Poetics of memory in the creative works of Sigitas Parulskis“ expose and analyze thematics of memory.

There are three works analyzed in this thesis; they represent different aspects of creative works of S. Parulskis: prose (novel „Three seconds of a sky“), poetry (collection of poems „All this from the longing“) and esseistics (collection of essays „Naked clothes“).

In these parts of master thesis: „Poetics of memory in the prose of Sigitas Parulskis“ and „Poetics of memory in the poetry of Sigitas Parulskis“ attention is paid to the effort of disclosing expression and functions of memory. Namely then it is proceeded to the study of the public and inner memory.

Public and inner memory are studied in the novel „Three seconds of a sky“ and collection of poems „All this from the longing“. Attention is paid to the exposition of public and inner memory, mainly referring to these books: cultural book of V. Kavolis „Cultural psychology“ and historical – diary of O. A. – Garbstienė „In the Siberia...the land of a deportees: diary: 1942-1956“.

In the third part of this work, which is represented by the collection of essays „Naked clothes“, expression of modern time, which has connections with physical and mathematical time, and interrelation of past and present are studied. Most of attention are devoted to comparison of this S. Parulskis work and novel by M. Proust „Finding Time Again“, attention is given to comparison of perceived „personal“ (time undisclosed to reader) and „common“ (time disclosed to reader) times.

LITERATŪRA

1. Alksninytė-Garbštienė, O. Sibire... tremtinių žeme: dienoraštis: 1942-1956, Vilnius: LRS, 1993.
2. Augustinas, A. Išpažinimai. Vilnius: Aidai, 2004.
3. Baranova, J. Kultūros barai. 2002. Nr. 3.
4. Čiurlionis, J. Ateities atsiminimo galimybės realumas“. Vilnius, 2005.
5. Gedutis, A. Kaip viskas vyko iš tikrųjų, arba atminties konstravimo strategijos. Vilnius: LMA, 2006.
6. Gieda, A. Stereotipų problema istoriografijoje (stereotipų sąvoka ir istorinis pažinimas). Vilnius, 2005.
7. Jakimavičius, L. 7 Meno dienos. 2003. Nr. 560.
8. Jasaitis, J. Lietuvių rašytojai apie kūrybą. Vilnius: VUL, 2007.
9. Karoblis, G. Sekos jautimas. Vilnius, 2003.
10. Karpov, Leonid. Nebūties problema. Kaunas, 2004.
11. Kavolis, V. Kultūrinė psichologija. Vilnius: Baltos lankos, 1995.
12. Kristeva, J. Maišto prasmė ir beprasmybė. Psichoanalizės galio ir ribos I. Vilnius: Charibdė, 2003.
13. Marčėnas, A; Parulskis. S. 50 eilėraščių. Vilnius: Baltos lankos, 1999.
14. Mažeikis, G. Išsilaisvinimas iš monologinio memorialo: heteromnemonikos reabilitacija. Vilnius: Baltos lankos, 2002. Nr. 15/16.
15. Mickūnas, A.; Stewart, D. Fenomenologinė filosofija. Vilnius: Baltos lankos, 1994.
16. Miliauskaitė, N. Sielos labirintas. Vilnius: Vaga, 1999.
17. Ozolas, R. Pasakojimai apie filosofus ir filosofiją. Vilnius: Vyturys, 1988.
18. Parulskis, S. Iš ilgesio visa tai. Vilnius: Baltos lankos, 1990.
19. Parulskis, S. Trys sekundės dangaus. Vilnius: Baltos lankos, 2002.
20. Parulskis, S. Nuogi drabužiai. Vilnius: Baltos lankos, 2002.
21. Sobeckis, D. Apsirengęs, bet nuogas. Vilnius, 2003.
22. Škėma, A. Vilnius: Baltos lankos, 2003.
23. Šmitienė, G. Juslinė patirtis Alfonso Nykos – Niliūno stiliuje. Vilnius, 2005.
24. Proust, M. Prarasto laiko beiėškant. Vilnius: Vaga, 2004.
25. Tamošaitis, R. Atmintis be atminties. Vilnius, 2006.
26. Zabielaite, D. Nuo Prousto iki Beigbeiderio: egzistencija romano tinkluose. Vilnius: Aidai, 2006.

27. Žemgulytė, P. Naujojo tūkstantmečio literatūra. Vilnius: 2003.